

Türkiye'deki Afgan Göçmenlerin Güvencesiz Çalışma Deneyimleri: Yeme-İçme Sektöründe Nitel Bir Araştırma

Precarious Work Experiences of Afghan Migrants in Türkiye: A Qualitative Study in the Food and Beverage Industry

İD Cihan SELEK ÖZ¹

İD Meryem KAYTAN²

İD Elif ALP³

Makale Geliş Tarihi / Received : 20.09.2025

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 30.12.2025

Araştırma Makalesi

Research Article

Öz

Göçmen emeği, küresel işgücü piyasalarının güvencesizleşmesinde temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Türkiye, son yıllarda özellikle Afganların yoğun göçüyle birlikte göçmen emeğinin önemli ölçüde arttığı ve belirli sektörlerde yoğunlaştığı bir ülke haline gelmiştir. Bu sektörlerin başında, düşük ücret ve kayıt dışılığın yaygın olduğu yeme-içme sektörü gelmektedir. Bu çalışma Türkiye'de yeme-içme sektöründe istihdam edilen Afgan göçmenlerin güvencesiz çalışma deneyimlerini incelemektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, farklı yaş, medeni durum, eğitim seviyesi, göçmenlik statüsü ve kıdeme sahip 12 katılımcı ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bulgular, göçmenlerin kayıt dışı istihdam, düşük ücret, uzun çalışma saatleri, sosyal güvence yoksunluğu ve örgütlenme eksikliği gibi çok yönlü kırılganlıklarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Çalışma, göç literatürüne Türkiye bağlamında özgün katkı sunarak Afgan göçmenlerin sektörel deneyimlerini görünür kılmakta aynı zamanda göç ve istihdam politikaları açısından tartışma zemini yaratmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Göçmen Emeği, Güvencesiz Çalışma, Afgan Göçmenler, Çalışma Koşulları, Yeme-İçme Sektörü

Abstract

This study examines the precarious work experiences of Afghan migrants employed in Turkey's food and beverage sector, where low wages and informality prevail. Using a qualitative research design, semi-structured interviews were conducted with 12 participants differing in age, marital status, education level, migration status, and tenure. The findings reveal multi-dimensional vulnerabilities, including informal employment, low pay, long working hours, and lack of social security, and limited or absent unionization. These conditions reflect the precarization of global labor markets, in which migrant labor has become a key element. Turkey has recently seen a substantial increase in migrant labor, particularly among Afghans, who are concentrated in specific low-wage sectors. The study contributes to migration literature by highlighting the sector-specific experiences of Afghan migrants in the Turkish context and offers a foundation for further discussions on migration and employment policies.

Keywords: Migrant Labour, Precarious Work, Afghan Refugees, Working Conditions, Food and Beverage Sector

¹Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Esentepe Kampüsü, Serdivan / Sakarya - Türkiye, cselek@sakarya.edu.tr

²Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Esentepe Kampüsü Serdivan / Sakarya - Türkiye, meryemkaytan@sakarya.edu.tr

³Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Esentepe Kampüsü Serdivan / Sakarya - Türkiye, elifa@sakarya.edu.tr

E-ISSN: 2651-4036 / © 2017-2025 Journal of Management and Labour. This is an open access article.

Önerilen Atıf Biçimi / Recommended Citation: Selek Öz, C.; Kaytan, M. ve Alp, E. (2025). Türkiye'deki Afgan Göçmenlerin Güvencesiz Çalışma Deneyimleri: Yeme-İçme Sektöründe Nitel Bir Araştırma. *Yönetim ve Çalışma Dergisi*. 9 (2), 199-224.

Extended Abstract

In recent years, Türkiye has become one of the world's leading destinations for immigrants. Migrants, particularly those from Afghanistan, Syria, Pakistan, the Turkic Republics, Iraq, Iran, Palestine, and African countries, often choose Türkiye as a destination or transit country. Most Afghans among these migrants have either applied for international protection or are irregular migrants. This situation creates various legal, economic, and social vulnerabilities and leads Afghan migrants to face informal and precarious working conditions. The service sector, particularly the food and beverage sector, is a significant area of concentration for migrant labor due to its labor-intensive nature, ease of entry, low skill and education requirements, and susceptibility to informal employment. These structural characteristics also contribute to the precarious conditions migrants face in this sector. Multi-layered problems, such as low wages, long working hours, unpaid wages, a lack of social security, and inadequate occupational health measures, are the most visible reflections of this. This study examines the precarious employment experiences of Afghan migrants employed in the food and beverage sector in Türkiye. A qualitative research method was chosen for this study because it allows for an in-depth understanding of individuals' experiences, their worlds of meaning, and their social realities. Data were collected through semi-structured interviews. Interview questions were categorized into six thematic dimensions based on the International Labour Organization's (ILO, 2003) definition of precarious employment: employment relationship, duration of employment, wage, social protection and other fringe benefits, occupational health and safety, and the right to organize and collective bargaining. After being recorded, the interviews were transcribed and subjected to content analysis. The study participants consisted of 12 Afghan migrant workers working in the food and beverage sector. The participants were selected through purposive sampling, ensuring they had diverse work experience, working conditions, and age groups. This is important for revealing the diverse dimensions of migrant workers' precariousness. Findings regarding participants' current work experiences clearly demonstrate that migrant workers in the food and beverage sector in Türkiye are predominantly working informally and under precarious conditions. Only 2 of the 12 Afghan migrant workers participating in the study are registered with the social security system, while the other ten participants have no insurance. This demonstrates that the vast majority of migrant workers are deprived of legal rights, social security, and job security mechanisms. This structurally invisibilizes migrant labor in Türkiye, marginalizing it from the legal system and leaving it vulnerable to exploitation. An examination of participants' weekly working hours reveals that the legal limit of 45 hours is often exceeded, with many working over 60 hours. For example, some participants reported working 66 to 70 hours per week, yet still experiencing difficulties receiving overtime pay. Despite long working hours and the fact that weekly rest periods are often limited to just one day, or in some cases left to the employer's discretion, migrant workers are also at risk of physical and mental burnout. A significant wage imbalance is striking. Participants' monthly incomes range from 17,500 TL to 30,000 TL. However, these relatively higher wages are not associated with social security or better working conditions. For example, a participant earning 30,000 TL working without social security demonstrates that their wages are not reflected in job security and that they are vulnerable to arbitrary employer practices. Furthermore, some low-paid participants work similarly long hours but are not compensated for their labor. This suggests that the bargaining power of migrant workers determines wages, their legal status, and employer discretion, rather than market rules. The research findings reveal that the majority of Afghan migrant workers receive their wages in cash, often at unspecified times and locations. Only insured participants (K11 and K12) receive their wages regularly deposited into their bank accounts. The majority of participants stated that they receive their wages monthly and in cash, another indicator of informal employment. Cash payment practices undermine workers' rights to legal action and also create opportunities for arbitrary payment. Overtime and tipping practices stand out as areas where workers experience the most

tremendous loss of rights. A significant number of participants reported working overtime but not receiving compensation. Furthermore, there is a common perception that tips are not distributed fairly, with supervisors, in particular, being accused of interfering with this process. Although participants' experiences ranged from 1 to 8 years, this period of time appears not to have improved working conditions. The fact that some participants, particularly those who have been working in Türkiye for more than six years, are still employed without insurance and under irregular conditions undermines assumptions that migrant workers will integrate into the system over time. This suggests that migrant labor is structurally positioned as a "temporary" and "secondary" workforce. The wide variation in the number of employees in a workplace (for example, one workplace employs only 6 people, while another employs 113) reflects the structural diversity of the sector, demonstrating that informality is widespread at all levels, regardless of size. The lack of insurance, even in relatively large enterprises, reveals that institutional violations have become an integral part of this structure. The majority of participants found their current jobs in Türkiye through acquaintances. This suggests that migrant workers rely heavily on social networks to enter the labor market. These social networks play a significant intermediary role in finding work, particularly in low-skilled or informal jobs. However, this intermediation leads to a fragile employment relationship based on verbal agreements and employer initiative, rather than a formal employment process. The lack of a written contract is not only an administrative shortcoming, but also creates a structure where working conditions are uncertain, unregulated, and at the employer's discretion. Issues such as job descriptions, wages, working hours, and overtime are often determined by verbal agreements, but these agreements are frequently not implemented or are frequently altered. This situation aligns with the concept of "precarity" defined by Standing (2011). The precariat describes a vulnerable workforce group that lacks employment security and lives in a state of great uncertainty regarding working hours, wages, and social rights. In this context, Afghan migrant workers can be considered part of the "precarious class." Interviews also revealed that more than half of the workers reported working without a work permit and with a temporary protection card. This is one of the primary factors preventing workers from filing any claims, raising voices, or objecting to their employers. Migrant workers' employment durations are often uncertain and irregular, with their work patterns shaped by the employer's needs or the intensity of the workload. This suggests that migrant workers are positioned as a reserve workforce, "callable to work at any time, dismissable at any time." These findings regarding employment durations demonstrate not only that migrant workers work long hours physically but also that they work with no future security and are under constant risk of job loss. Afghan migrant workers' experiences with occupational health and safety demonstrate that informal work is not limited to a lack of social security but also poses serious threats to their physical safety and right to life. Failure to take necessary precautions puts these workers at risk both financially and physically, and employers often overlook this situation. The findings reveal that the vast majority of Afghan migrant workers face significant structural barriers to accessing the right to organize and collective bargaining. All participants stated that there are no unionized workers in their workplaces and that they are not members of any union. Some participants stated that they lack even basic knowledge of union rights and are unaware of what a union is or how to join one. This suggests that migrant workers' exclusion from union participation is not only due to employer pressure but also to a lack of access to information and legal status. This study is limited to 12 Afghan migrant workers working solely in the food and beverage sector. The small sample size and its limitation to a single sector limit the generalizability of the findings. Furthermore, the use of only male participants excluded the experiences of female migrant workers. This resulted in an inadequate representation of gender-based differences. While the study employed a qualitative approach, in-depth data were obtained; however, because quantitative methods did not support it, it was not possible to measure the prevalence of the findings. Future research could examine the experiences of Afghan migrants and other migrant groups in different sectors (such as agriculture, construction, and domestic services)

comparatively. Furthermore, the precarious work practices of female migrant workers could be addressed from a gender perspective. Furthermore, large-scale quantitative studies, in addition to qualitative studies, could be conducted to support the dimensions of precariousness with numerical data. In the context of policy research, data-driven recommendations could be presented to decision-makers regarding the processes of rescuing migrant workers from informal employment, integrating them into the social security system, and facilitating their membership in union organizations.

Giriş

Küreselleşme ve neoliberal politikaların etkisiyle uluslararası emek göçü, yirmi birinci yüzyılın en belirgin toplumsal olgularından biri haline gelmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde enformel, düşük vasıflı ve güvencesiz işlere yönelik artan talep, özellikle küresel güneyden kuzeye ya da daha istikrarlı bölgelere yönelik emek hareketliliğini teşvik etmektedir (De Haas, Castles ve Miller, 2019). İşgücü piyasalarının ikili yapısı göçmenleri genellikle “kirli, tehlikeli ve zor” (3D jobs) olarak adlandırılan, düşük ücretli ve düşük pazarlık gücüne sahip iş alanlarına yönlentmektedir (Piore, 1968). Bu alanlarda işverenlerin esnekliğe ve maliyet düşürmeye yönelik stratejileri, kayıt dışılığın, taşeronlaşmanın ve geçici istihdam biçimlerinin yaygınlaşmasına zemin hazırlarken göçmen işçilerin ciddi sömürü ve güvencesizlik riskleriyle karşılaşma olasılığını artırmaktadır (Kalleberg, 2011). Kırılgan yasal statüleri, dil engelleri, zayıf sosyal ağlar ve sendikal temsil eksiklikleri, onları emek piyasasının en savunmasız aktörleri haline getirmekte ve insana yakışır işten dışlanmış bir prekarya sınıfının parçası kılmaktadır (Standing, 2011).

Göçmen istihdamının güvencesiz karakteri literatürde geniş çapta tartışılmakta olup, esas olarak göçmenlerin ev sahibi ülkenin işgücü piyasasına girdikten sonraki deneyimlerine odaklanılmaktadır (Kushnirovich vd., 2019: 910). Göçmen emeği ve güvencesizliğe yönelik bilimsel ilginin artması, kısmen göçmen emeği ve güvencesiz çalışmaya ilişkin uluslararası araştırmaların hızla genişlemesine bağlanabilir (Anderson, 2010; Waite, vd., 2009). Farklı disiplinlerden ve Küresel Güney dâhil olmak üzere farklı ülkelerden gelen katkılar, zengin ve çok boyutlu bir literatürün oluşmasını sağlamıştır (Campbell ve Burgess, 2018: 55). Bu bağlamda çeşitli ülke örnekleri dikkat çekmektedir. Örneğin Potter ve Hamilton (2014), Kuzey İrlanda’daki mantar endüstrisinde çalışan göçmen işçilerin deneyimlerini incelerken Underhill ve Rimmer (2016), Avustralya’da tarım sektöründe mevsimlik göçmenlerin karşılaştığı çalışma koşullarını analiz etmiştir. Premji (2017), Toronto’da ırksallaştırılmış göçmen kadınların işsizlik ve eksik istihdam deneyimlerini sağlıkla ilişkilendirerek, bu ilişkilerin toplumsal cinsiyet, sınıf, göçmenlik ve ırksallaştırma gibi kesişen toplumsal dinamikler tarafından şekillendiğini göstermektedir. Benzer biçimde Kushnirovich ve diğerleri (2019), İsrail’de inşaat sektöründeki göçmen işçilerin istihdam koşulları ve ücretlerini incelemiştir.

Türkiye, jeopolitik konumu ve çevre ülkelerde yaşanan siyasi-ekonomik krizler nedeniyle son yıllarda dünyanın en fazla göç alan ülkelerinden biri olmuştur. Suriye iç savaşının ardından ülkeye yönelen mültecilere ek olarak Afganistan, Pakistan ve Sahra Altı Afrika ülkelerinden gelen düzensiz göçmenler de Türkiye’yi hedef ya da geçiş ülkesi olarak tercih etmektedir. Ancak Suriyeliler “geçici koruma” statüsü kapsamında belirli haklara sahipken Afgan göçmenler çoğunlukla “uluslararası koruma başvuru sahibi” ya da “düzensiz göçmen” konumunda bulunmakta, bu da onların yasal ve sosyal statülerini daha kırılgan hale getirmektedir. Dolayısıyla Afgan göçmenlerin Türkiye’de işgücü piyasalarına katılımı büyük ölçüde enformel sektör üzerinden gerçekleşmekte ve güvencesiz istihdam koşullarına sıkışmaktadır. Hizmet sektörü özellikle de yeme-içme sektörü, emek-yoğun yapısı, girişin kolay olması, düşük beceri-eğitim gerektirmesi ve kayıt dışı istihdama olan yatkınlığı nedeniyle göçmen emeğinin yoğunlaştığı başlıca alanlardan biridir. Niteliksiz ve herhangi bir eğitim gerektirmeyen işlerden başka seçeneği olmayan göçmenler zorunlu olarak özellikle hizmet sektöründe kayıt dışı istihdama yönelmektedir (Dama, 2019: 207). Bu yapısal özellikler,

göçmenlerin sektörde karşılaştığı koşulların güvencesizleşmesine de zemin hazırlamaktadır. Düşük ücret, uzun çalışma saatleri, ödenmeyen ücretler, sosyal güvence eksikliği ve iş sağlığı önlemlerinin yetersizliği gibi çok katmanlı sorunlar bunun en görünür yansımalarıdır. Buradan yola çıkarak bu çalışma Türkiye’de göçmen emeğinin güvencesizleşen yapısını yeme-içme sektöründe istihdam edilen Afgan göçmenler bağlamında incelemektedir. Araştırmanın amacı Afgan göçmenlerin işgücü piyasasında karşılaştıkları kayıt dışılık, düşük ücret, uzun çalışma saatleri, sosyal haklardan yoksunluk, temsil ve örgütlenme eksikliği gibi güvencesiz çalışma pratiklerini ortaya koymaktır. Çalışmanın özgün değeri, uluslararası literatürde geniş biçimde tartışılan göçmen emeği ve güvencesizlik ilişkisini Türkiye ve özellikle de son yıllarda yoğun biçimde artan Afgan göçmenler bağlamında incelemesidir. Türkiye’de göçmen emeği üzerine yapılan araştırmalar artmakla birlikte, Afgan göçmenlerin çalışma yaşamına dair niteliksel veriler hâlâ sınırlıdır. Bu çalışma, göçmenlerin gündelik yaşam pratiklerini ve güvencesiz çalışma koşullarını sahadan elde edilen bulgularla analiz ederek literatürdeki boşluğu doldurmayı, aynı zamanda göç ve istihdam politikaları açısından yeni tartışmalar açmayı hedeflemektedir.

Çalışma şu şekilde yapılandırılmıştır: İlk bölümde göçmen emeği ve güvencesiz çalışmaya ilişkin literatür tartışılmaktadır. İkinci bölümde Türkiye’de Afgan göçmenlerin işgücü piyasasındaki durumuna odaklanılmaktadır. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi açıklanmaktadır. Dördüncü bölümde saha bulguları sunulmakta ve tartışılmaktadır. Son bölümde ise çalışmanın sonuçları değerlendirilmekte, sınırlılıkları belirtilmekte ve gelecekteki araştırmalara yönelik öneriler sunulmaktadır.

1. Güvencesiz Çalışma ve Göçmen Emeği

Güvencesiz çalışma, farklı alanlardaki araştırmacılar tarafından bazı nesnel kriterler doğrultusunda çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Tanımlardaki bu çeşitlilik, güvencesizliğin özünde çok boyutlu bir olgu olduğuna işaret etmektedir. Nitekim pek çok araştırmacı güvencesizliği farklı boyutlarıyla ele almaktadır. Rodgers (1989) istihdam istikrarsızlığı, istidam güvensizliği, yetersiz sosyal koruma ve düşük gelir olmak üzere güvencesiz çalışmanın dört boyutu üzerinde durmaktadır. Vives ve diğerleri (2010) “İstihdam Güvencesizliği Ölçeğinde” güvencesiz çalışmayı istikrarsızlık (geçici sözleşmeler), yetkilendirme (azalan pazarlık gücü), kırılganlık (savunmasızlık), ücret düzeyi (düşük veya yetersiz gelir), sosyal yardımlar (hak ve menfaatlerin azalması) ve hakları kullanma kapasitesi (hakları kullanma güçsüzlüğü) olmak üzere altı boyutta ele almaktadır. Kreshpaj ve diğerleri (2020), güvencesiz çalışmanın istihdam güvensizliği, gelir yetersizliği ve hak ve koruma eksikliği olmak üzere üç boyutu içeren çok boyutlu bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır. Standing (2011) ise güvencesiz çalışmayı ifade etmek için “prekarya” kavramını kullanarak yedi boyutta ele almıştır. Bunlar şu şekildedir: emek piyasası güvenliği, istihdam güvenliği, iş güvenliği, mesleki güvenlik, vasıfların yeniden üretim güvenliği, gelir güvenliği ve temsil güvenliği.

Güvencesiz çalışmanın ortaya çıkışı, küreselleşme, neo-liberalleşme, sendikasılaşma, finansallaşma ve dijitalleşme gibi uzun erimli sosyoekonomik ve politik dönüşümlerle yakından bağlantılıdır (Kalleberg ve Hewison, 2013; Kalleberg ve Vallas, 2017). Bu dönüşümler, 2008 küresel krizi ve COVID-19 pandemisiyle daha da görünür hale gelmiş, güvencesiz istihdam biçimlerinin yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır (Dugan vd., 2022; Betti, 2018). 1980’lerden itibaren işgücü piyasalarındaki yeniden yapılanma, sermaye-emek dengesi üzerinde belirgin bir kaymaya yol açarak emek aleyhine kırılganlığı artırmış ve güvencesizliği derinleştirmiştir (Porthé vd., 2010). Küreselleşme aynı zamanda iş arayışlarını sınır ötesine taşıyarak ekonomik göçü hızlandırmıştır. Literatür, güvencesiz çalışmanın özellikle kırılgan gruplar arasında yoğunlaştığını göstermektedir (Arnold ve Bongiovi, 2013; Betti, 2018). Bu grupların başında gelen göçmenler genellikle işgücü piyasalarının alt basamaklarında, düşük ücretli, kayıt dışı ve sosyal güvenceden yoksun işlerde istihdam edilmektedir (Anderson, 2010;

Lewis vd., 2015). Dolayısıyla göçmen emeği, güvencesizliğin hem taşıyıcısı hem de sürdürücüsü konumundadır.

Göçmen emeği, birçok ülkede işgücünün önemli bir bölümünü oluşturmaya rağmen (Boese vd., 2013; Castles, 2015) genellikle belirsiz, düşük ücretli ve ağır koşullarda çalışmaktadır (Toksöz, 2021). Özellikle çalışma izni bulunmayan ya da geçici statülerle çalışan göçmenler, sendikal haklardan, sosyal korumadan ve hukuki güvencelerden mahrum bırakılmaktadır. Lewis ve arkadaşları (2015) bu durumu “aşırı güvencesizlik” (hyper-precarity) kavramıyla tanımlayarak, iş güvencesi olmayan, yasal korumaya erişemeyen ve sürekli dışlanma tehdidiyle yaşayan göçmenlere dikkat çekmektedir. Bu konuda çalışanlar genellikle uzun saatler, düşük ücretler, yan haklardan yoksunluk ve iş güvenliği zafiyetleriyle karşı karşıya kalmaktadır (Zhang vd., 2021). Dolayısıyla göçmen emeği, sömürü ve ötekileştirmeye en açık gruplardan biri haline gelmekte çoğu zaman “mesleki statü hiyerarşisinin en altında, göreceli yoksulluk içinde sıkışıp kalmakta” ve kariyer gelişimi için sınırlı fırsatlara sahip olmaktadır (McDowell vd., 2008: 765). Bankacılık ve sağlık gibi nitelikli alanlarda doğrudan istihdam edilenlerin dışında, göçmenler çoğunlukla kendi becerilerinin altında işlerde istihdam edilmektedir. Bu nedenle Standing (2011) göçmen emeğini, prekaryayı oluşturan en önemli gruplardan biri olarak tanımlamaktadır. Jørgensen ve Schierup (2016) ise göçmen emeğinin prekaryanın sembolü olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu güvencesiz çalışma koşullarına rağmen işten çıkarılma tehdidi nedeniyle çoğu zaman sessiz kalmaktadırlar (Campbell vd., 2019). Göçmenlerin karşılaştığı bu yapısal kırılganlık, yalnızca bireysel bir sorun değil, aynı zamanda modern kapitalist ekonomilerin emek maliyetini düşürme stratejilerinin bir parçasıdır. Jordan ve Brown (2007) göçmenlerin, mültecilerin ve sığınmacıların baskı, tehdit veya yasal boşluklar aracılığıyla kötü çalışma koşullarına maruz bırakıldıklarını ifade etmektedir. Bu bağlamda göçmen emeği, neoliberal ekonomik sistemin hem esnekleştirme hem de disipline etme mekanizmalarının merkezinde yer almaktadır.

Güvencesiz istihdama ilişkin bireysel deneyimler, göç statüsü ve kalıplarına (belgeli, belgesiz, geçici göçmenler, ekonomik göçmenler), alıcı ülkede geçirilen zamana, menşe ülkeye, etnik kökene ve vasıf düzeyine bağlıdır (Zhang vd., 2021). Örneğin yasadışı göçmenler, işgücü piyasasında daha fazla sorunla karşı karşıya kalmakta ve çoğunlukla kayıt dışı ekonomide yer almaktadır. Göçmenlerin işgücü piyasalarındaki durumuna ilişkin yapılan değerlendirmelerin ciddi bir boyutunu kayıt dışı istihdam oluşturmaktadır. Kayıt dışı sektöre giriş yapmak nispeten kolaydır ve kayıtlı sektörde çalışmak için gerekli resmi ve hukuki belgeleri gerektirmemektedir. Bu bakımdan kayıt dışı çalışma göçmenler için bir yandan cazip bir yandan da zorunludur. (Zorlu Günok, 2025: 113). Ayrıca farkındalıklarının az olması, hak ihlali durumunda kime başvuracaklarını bilmemeleri ve işverenlerinin ihbar etmesi halinde işlerini kaybedip sınır dışı edilme korkusu nedeniyle göçmenler düşük ücret ve kötü çalışma koşullarını kabul etmek zorunda kalmaktadırlar (Basok ve López-Sala, 2015). Bu nedenle yasadışı göçmelerde güvencesizlik deneyimi diğer gruplara göre daha yoğundur. Ahmad'ın (2008: 309) ifade ettiği gibi, “ödünç zamanla yaşayan yasadışı göçmen, güvencesiz işçinin simgesi haline gelmiştir”. Ayrıca güvencesizlik hali istihdam ile sınırlı kalmayıp konut bulmak, ev sahibi ülkeye geçiş masraflarını karşılamak ve yerel halkın düşmanlığıyla uğraşmak gibi yaşamlarının diğer alanlarına da yansımaktadır (Casas-Corte's, 2015; Polkowska, 2019: 443). Göçmen kadınlar ise yasadışı erkek göçmenlere göre çok daha fazla engelle karşılaşmaktadır (Olayo-Méndez vd., 2021: 615). Birçok ev sahibi ülkede göçmen emeğinin istikrarsız konumu, küresel işgücü piyasalarındaki belirsizlik, güvensizlik ve kırılganlık nedeniyle daha da kötüleşmektedir. Kısıtlayıcı göç politikaları ile güvencesiz çalışma koşulları arasındaki kesişme yasadışı göçmeler arasındaki sömürüyü daha şiddetli hale getirmektedir (Kushnirovich vd., 2019: 909).

2. Türkiye’de Afgan Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumu

Türkiye, son dönemde göçmen emeğinin hem nicel olarak büyüdüğü hem de niteliksel açıdan dönüşüm geçirdiği bir ülke konumundadır. Artan düzensiz göç hareketleri, uluslararası koruma

başvurularındaki yükseliş ve giderek artan çalışma izinleri, Türkiye işgücü piyasasının göçmen emeğine olan bağımlılığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, özellikle Afganistan kökenli göçmenler, hem düzensiz yollarla ülkeye giriş yapmaları hem de kayıt dışı sektörlerde yoğun biçimde çalışmaları nedeniyle en kırılgan gruplardan biri olarak öne çıkmaktadır.

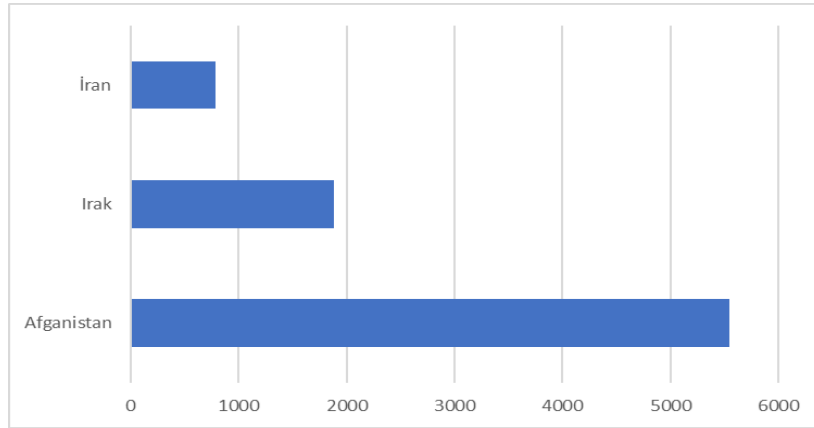
Afgan göçmenler, Türkiye'de Suriyelilerden sonra en büyük göçmen grubunu oluşturmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre, 2024 yılı itibarıyla yakalanan düzensiz göçmenlerin sayısı 225 bini aşmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025). 2014-2024 yılları arasında yakalanan düzensiz göçmenlerin 649.514'ü Afganistan uyrukludur. Ancak kayıt dışı olanlarla birlikte bu sayının 1 milyona yaklaştığı tahmin edilmektedir (Aktaran; Deniz vd., 2025). Afgan göçmenlerin büyük bir kısmı düzensiz göçmen statüsünde olup, geçici koruma veya uluslararası koruma başvurusu yapmış bireylerdir. Bu durum, onların işgücü piyasasında daha kırılgan bir konumda olmalarına neden olmaktadır.

Tablo 1. Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı (2014-2025)

Yıl	Afganistan	Suriye	Türkmenistan	Özbekistan	Filistin	Mısır	Irak	Fas	İran	Diğer
2014	12248	24984	508	817	204	503	1728	626	32	16997
2015	35921	73422	615	1241	525	1393	7247	1978	35	24018
2016	31360	69755	365	1034	905	1648	30947	1817	41	36594
2017	45259	50217	832	1302	821	3321	18488	2707	111	52964
2018	100841	34053	10545	2580	2496	5203	17629	4066	344	90246
2019	201437	55236	12210	4484	10836	7478	12097	8753	677	141454
2020	50161	17562	2059	1882	4073	3030	3836	3562	133	36004
2021	70237	23468	3497	4343	2453	4819	4404	3505	913	45357
2022	115775	45909	14270	13083	7523	7553	6628	5849	7352	61085
2023	68687	58261	18113	14328	13400	9649	8803	7295	6383	49089
2024	65815	50641	10285	12571	8297	11521	8535	7614	2632	47920
2025	17877	7917	4122	4982	742	2911	1988	2583	2654	11401

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2025

Tablo 1, 2014–2025 (15 Mayıs itibarıyla) arasında Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlerin ülkelere göre dağılımını göstermektedir. Afganistan vatandaşları, özellikle 2018'den itibaren belirgin bir yükselişle, Türkiye'deki en büyük düzensiz göçmen gruplarından biri hâline gelmiştir. 2019 yılında 200.000'i aşarak zirveye ulaşan Afganistan uyruklu göçmen sayısı, 2020'de pandemi etkisiyle düşse de 2022'de yeniden dikkat çekici biçimde artmış, 2023 ve 2024'te görece istikrara kavuşmuştur. Bu dalgalanma, yalnızca Türkiye'deki göç politikalarıyla değil, aynı zamanda Afganistan'daki rejim değişiklikleri (özellikle 2021'de Taliban'ın yeniden iktidara gelişi) ve sınır kontrollerindeki değişimlerle ilişkilidir. Afgan göçmenlerin bu denli yüksek oranlarda düzensiz olarak Türkiye'ye giriş yapması, onların çalışma izni olmaksızın istihdam edilmelerine ve kayıt dışı iş gücü pazarına bütünleşmelerine zemin hazırlamaktadır.

Grafik 1. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan İlk Üç Uyrak

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2025

Düzensiz göçmen olarak yakalanan yüksek Afgan nüfusu, aynı zamanda uluslararası koruma başvurusunda bulunan en büyük gruptur (Grafik 1). 2024 yılı sonunda Türkiye’ye yapılan uluslararası koruma başvurularına ilişkin veriler, düzensiz göç olgusunun yalnızca geçici sınır ihlalleriyle sınırlı kalmadığını aynı zamanda barınma, güvenlik ve statü arayışına dayalı, süreklilik arz eden bir göç dinamiğine dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı’nın verilerine göre 2024’te Türkiye’ye uluslararası koruma başvurusu yapan ilk üç uyrak arasında Afganistan (5.550 başvuru), çok büyük bir farkla öne çıkmakta onu Irak (1.881 başvuru) ve İran (784 başvuru) takip etmektedir. Bu veriler, bir önceki tabloda sunulan düzensiz göçmen sayılarıyla birlikte değerlendirildiğinde, Afganistan uyruklu bireylerin Türkiye’de hem niceliksel olarak en kalabalık grup hâline geldiklerini hem de yasal/statüsel güvenlik arayışı içinde olduklarını göstermektedir. Bu durum, Afgan göçmenlerin yalnızca geçici ekonomik nedenlerle değil, aynı zamanda politik baskı, güvenlik tehdidi ve insan hakları ihlalleri gibi zorlayıcı nedenlerle Türkiye’ye yöneldiğini dolayısıyla göç kararlarının çoğunlukla “zorunlu” nitelik taşıdığını göstermektedir.

Tablo 2. Çalışma İzni Verilen Göçmen Sayısı (2013-2023)

Yıl	Çalışma İzni Verilen Yabancı Sayısı
2013	45.823
2014	52.295
2015	64.521
2016	73.549
2017	87.182
2018	115.837
2019	145.232
2020	123.574
2021	168.103
2022	212.682
2023	239.835

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre 2013–2023 yılları arasında Türkiye’de çalışma izni verilen göçmen sayısında dikkate değer bir artış gözlemlenmektedir (Tablo 2). 2013 yılında 45.823 olan izin sayısı, 2023 yılına gelindiğinde 239.835’e ulaşarak beş kattan fazla artmıştır. Bu istikrarlı yükseliş, Türkiye’nin göçmen emeğine olan yapısal bağımlılığını

giderek artırdığını ortaya koymaktadır. Özellikle 2016 sonrası yaşanan sıçrama, Suriyeli sığınmacılarla birlikte hem nitelikli hem de düşük vasıflı işgücünün emek piyasasına katılımıyla ilişkilendirilebilir. Tablodaki keskin artış, aynı zamanda Türkiye’de uygulanan esnek, sektör-temelli ve işveren inisiyatifine dayalı çalışma izni politikalarının, göçmenleri kayıt altına almanın ötesinde işgücü piyasasında daha kırılğan bir pozisyona sıkıştırma potansiyeli taşıdığını da düşündürmektedir. Çalışma izni alan göçmen sayısındaki bu artış, kayıt dışılığı azaltma iddiası taşırken, pratikte çoğu zaman asgari ücretin altında, sendikası ve hak talebine kapalı pozisyonlarda gerçekleşmektedir. Çalışma izni verilen göçmen sayısına paralel olarak Afgan uyruklulara verilen çalışma izni sayısı son on yılda düzenli olarak artmış, ancak bu artışa rağmen Afganların büyük bir kısmı kayıt dışı sektörlerde çalışmaya devam etmektedir (ÇSGB, 2023).

Türkiye işgücü piyasasında göçmenlerin kendilerine formel ya da enformel yer buldukları sektörler genel olarak, turizm, eğlence, perakende satış, ev içi hizmetler, inşaat, konfeksiyon ve tarımdır (Güler, 2020: 1476). Türkiye’deki Afgan göçmenler genellikle tarım, inşaat ve hizmetler gibi düşük vasıf gerektiren ve kayıt dışı çalışmanın yoğun olduğu sektörlerde istihdam edilmektedir. Trakya bölgesinde yapılan bir araştırma, Afgan göçmenlerin tarım ve hayvancılık sektöründe yoğun olarak çalıştıklarını ortaya koymuştur (Kara ve Kaya-Tilbe, 2023). Tarım sektöründe çalışan Afganlar, genellikle kırsal bir geçmişe sahip olup, mevsimlik tarım işçiliği ve çobanlık gibi ağır ve güvencesiz işlerde yer almaktadır (Alamyar ve Boz, 2022). Bu alanlardaki çalışma koşulları, konaklama, ulaşım ve ücret ödemeleri bakımından oldukça sorunludur. İnşaat sektörü, özellikle erkek Afgan göçmenlerin yoğunlaştığı bir diğer alandır. Temel ve Topateş’in (2023) Manisa ilinde yaptığı araştırma, Afgan ve Suriyeli işçilerin kayıt dışı çalıştırıldığını, alt işverenler aracılığıyla işe alındıklarını ve sosyal güvenceden tamamen yoksun olduklarını göstermektedir. Bu durum yalnızca hukuki değil, aynı zamanda sınıfsal ve etnik temelli bir sömürü ilişkisini de gözler önüne sermektedir.

Afgan göçmenler, çalışma hayatında uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, sosyal güvenceden yoksunluk ve ayrımcılık gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Denizli ilinde yapılan bir araştırma, Afgan işçilerin ücretlerinin zamanında ve tam ödenmediğini, işverenler tarafından ücret konusunda haksızlıklara maruz kaldıklarını ve dil engeli nedeniyle iletişim sorunları yaşadıklarını ortaya koymuştur (Dağ ve İkizoğlu, 2023). Afgan göçmenler hem yasal statü eksikliği hem de etnik kimlikleri nedeniyle ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bu durum, onların işgücü piyasasında daha dezavantajlı bir konumda olmalarına neden olmaktadır. Özellikle dil engeli, kültürel farklılıklar ve toplumsal önyargılar, Afgan göçmenlerin toplumsal bütünleşmesini zorlaştırmaktadır. Afgan göçmenlerin işgücü piyasasındaki durumu, prekarya kavramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Prekarya, güvencesiz, esnek ve düşük ücretli işlerde çalışan, sosyal haklardan yoksun bireyleri tanımlayan bir kavramdır. Türkiye’de Suriyeli ve Afgan göçmenler, işgücü piyasasının yeni prekaryası olarak görülmekte (Örmeci Güney ve Cengiz, 2023), dil problemlerinin yanı sıra eğitime ve iş tecrübesine ilişkin belgelerinin denklik sorunlarından ötürü işgücü piyasalarına en düşük nitelikli işlerden girmek zorunda kalmaktadırlar (Topkaya ve Benli, 2019: 187). Bu durum, göçmen emeğinin yapısal güvencesizlikle nasıl kesiştiğini göstermektedir.

3. Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Nitel yöntem, bireylerin deneyimlerini, anlam dünyalarını ve sosyal gerçekliklerini derinlemesine anlamaya olanak tanıdığı için tercih edilmiştir (Merriam, 2009). Araştırmanın amacı, Afgan göçmen emeğinin güvencesiz çalışma deneyimlerini açığa çıkarmak olduğundan nitel yaklaşım bu bağlamı anlamak için en uygun yöntem olarak değerlendirilmiştir. Araştırma verileri, yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile toplanmıştır. Bu teknik, araştırmacının belirli sorular doğrultusunda veri toplamasına olanak sağlarken, katılımcıların kendi deneyimlerini özgürce anlatmasına da imkân vermektedir. Yarı yapılandırılmış mülakatlar hem karşılaştırılabilirlik

hem de esneklik sunduğu için bu çalışmada tercih edilmiştir. Mülakat soruları, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO, 2003) güvencesiz istihdam tanımı esas alınarak; *istihdam ilişkisi, istihdam süresi, ücret, sosyal koruma ve diğer yan haklar, iş sağlığı ve güvenliği, örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı* olmak üzere altı tematik boyutta sınıflandırılmıştır. Görüşmeler, kayıt altına alındıktan sonra yazıya dökülmüş ve içerik analizine tabi tutulmuştur.

Araştırma, Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan gerekli onay alınarak yürütülmüştür. Tüm katılımcılara araştırmanın amacı açıklanmış, gönüllülük esasına göre katılım sağlanmış ve kişisel bilgiler gizli tutulmuştur. Toplanan veriler, araştırmacılar tarafından manuel olarak analiz edilmiştir. Her bir görüşme detaylı biçimde okunmuş, veriler temalar altında gruplandırılarak içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir (Schreier, 2012). Nitel veri analiz yazılımları kullanılmamış, bunun yerine eldeki veri setinin büyüklüğü ve araştırmacıların tematik çözümlemeye doğrudan hâkimiyeti göz önünde bulundurularak elle kodlama yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, araştırmacıların veriye daha yakın durmasını ve içerik üzerinde derinlemesine düşünmesini sağlamıştır.

Araştırmanın katılımcılarını, yeme içme sektöründe çalışan 12 Afgan göçmen işçi oluşturmaktadır. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiş ve katılımcıların farklı iş deneyimlerine, çalışma koşullarına ve yaş gruplarına sahip olmalarına dikkat edilmiştir. Bu durum, göçmen işçilerin güvencesizliğini farklı boyutlarıyla ortaya koymak açısından önemlidir. Tablo 3'te katılımcıların sosyo-demografik özellikleri özetlenmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Geçiminden Sorumlu Olunan Kişi Sayısı	Eğitim Seviyesi	Türkiye'ye Geliş Tarihi
K1	Erkek	24	Bekar	0	5	Lise	2019
K2	Erkek	35	Evli	4	6	Doktora	2017
K3	Erkek	23	Bekar	0	0	Lise	2017
K4	Erkek	35	Bekar	0	14	Ortaokul	2019
K5	Erkek	19	Bekar	0	6	Okuma-yazma yok	2020
K6	Erkek	67	Bekar	27	9	Lisans	2018
K7	Erkek	32	Bekar	0	0	Lisans	2014
K8	Erkek	26	Bekar	0	0	Okuma-yazma yok	2023
K9	Erkek	30	Bekar	0	4	Lisans	2014
K10	Erkek	28	Bekar	0	5	Okuma-yazma yok	2019
K11	Erkek	30	Bekar	0	0	Lisans	2014
K12	Erkek	32	Evli	1	2	Doktora	2018

Araştırmaya katılan toplam 12 Afgan göçmenin tamamı erkektir. Afgan göçünün büyük kısmının erkeklerden oluşması, toplumsal cinsiyet normları ve kadınların karşılaştığı sosyal, ekonomik ve politik engellerle açıklanmaktadır. Bazı ülkelerde kadınların bir erkeğin koruması

olmadan yaşamları, çalışmaları ve seyahat etmeleri toplumsal olarak kabul görmemektedir. Ayrıca kadınların göç için gereken ekonomik kaynaklara sahip olmamaları, artan insan kaçakçılığı ve güvenlik riskleri de göç etmelerini güçleştirmektedir. Bu faktörler kadınların göçmenler arasındaki oranını azaltmaktadır (Ünlütürk ve Topaloğlu, 2023).

Katılımcıların yaşları 19 ile 67 arasında değişmekte olup, yaş dağılımı genç ve orta yaş ağırlıklı bir profil sergilediklerini göstermektedir. En genç katılımcı 19 yaşındayken (K5), en yaşlı katılımcı 67 yaşındadır (K6). Özellikle 20'li ve 30'lu yaş grubundaki katılımcıların yoğunluğu, yeme içme sektöründe göçmen emeğinin fiziki emeğe dayalı ve genç bireylerce sürdürülen bir yapı içinde olduğunu düşündürmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu bekâr olup sadece ikisi evlidir (K2 ve K12). Buna karşılık, medeni durumu bekâr olan bazı katılımcıların da çok sayıda kişinin geçiminden sorumlu oldukları görülmektedir. Örneğin K4, evli olmamasına rağmen geçiminden sorumlu olduğu kişi sayısı 14'tür. Benzer şekilde K6'nın 27 çocuğu olduğu belirtilmiştir. Bu durum, özellikle göçmen işçilerin ailesel sorumluluklarının sadece biyolojik aileyle sınırlı olmadığını, geniş aile yapılarında sosyal ve ekonomik yükümlülük taşıdıklarını göstermektedir. Bu bağlamda, Afgan kültüründe yaygın olan aile dayanışması ve geniş aile sistemi, bireysel gelirin birçok kişiyi desteklemek için kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların eğitim düzeyleri arasında önemli farklılıklar gözlemlenmektedir. Üç katılımcının hiç okuma yazması yokken (K5, K8, K10), ikisi doktora düzeyinde eğitim aldığını beyan etmiştir (K2, K12). Bununla birlikte, yüksek eğitim seviyesine sahip olan katılımcıların da vasıfsız işlerde çalışıyor olması, göçmen emeğinin niteliklerine uygun istihdam edilemediğini göstermektedir. Bu durum, göçmenlerin Türkiye'de "ikincil işgücü" olarak konumlandırılmasıyla ilişkilidir. Eğitim düzeyinin yüksek olması, göçmen işçinin daha güvenceli veya vasıflı işlere erişimi açısından belirleyici bir faktör olarak işlemediği bulgusunu desteklemektedir.

Katılımcıların Türkiye'ye geliş tarihleri 2014 ile 2023 arasında değişmektedir. Bu da örneklem içinde hem uzun süredir Türkiye'de bulunan (K7, K9, K11) hem de çok yakın zamanda (K8) gelmiş bireylerin olduğunu göstermektedir. Türkiye'de kalış süresinin uzaması, çalışma koşullarında iyileşme ya da yasal istihdama geçiş yönünde belirleyici bir etkide bulunmamaktadır. Bu, "geçicilik hâlinin kalıcılığı" olgusuna işaret etmektedir. Yani, göçmen işçiler yıllar içinde ülkede kalsalar dahi, iş piyasasındaki konumları büyük ölçüde değişmemekte, güvencesiz ve düşük statülü işlerde kalmaya devam etmektedirler. Sonuç olarak, katılımcı profili, göçmen işçilerin sosyo-demografik çeşitliliğine rağmen ortak bir yapısal kırılma içinde olduklarını ortaya koymaktadır. Eğitim düzeyinden bağımsız olarak vasıfsız işlerde çalışmaları, geniş aile sorumluluklarının ekonomik yük oluşturması ve uzun süredir Türkiye'de bulunmalarına rağmen iş güvencesine erişememeleri, bu kitlenin sistematik olarak dışlayıcı bir istihdam yapısına maruz kaldığını göstermektedir.

4. Bulgular

Araştırmadan elde edilen veriler, analiz sürecinde sekiz ana tema etrafında düzenlenmiştir. Bu temalar, katılımcıların deneyimlerini hem bireysel hem de yapısal düzeyde görünür kılmakta ve yeme-içme sektöründe çalışan Afgan göçmenlerin karşılaştıkları çok yönlü sorunlara ışık tutmaktadır.

4.1. Katılımcıların Çalışma Koşullarına İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Araştırmaya katılan Afgan göçmen işçilerin mevcut iş pozisyonları, sosyal güvenlik durumları, çalışma süreleri, dinlenme hakları, aldıkları ücretler ve deneyim sürelerine ilişkin temel veriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Bu tanımlayıcı bilgiler, katılımcıların istihdam biçimlerini ve çalışma koşullarını genel hatlarıyla ortaya koymakta, aynı zamanda mülakat verilerinde detaylı

olarak ele alınan güvencesizlik, aşırı çalışma ve sosyal koruma eksikliği gibi temaların yapısal zeminini oluşturmaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların Çalışma Koşullarına İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Katılımcılar	Pozisyon	Sigorta	Haftalık Çalışma Süresi (saat)	Haftalık Dinlenme Süresi (gün)	Aylık Ücret	Deneyim (yıl)	İşyeri Çalışan Sayısı
K1	Bulaşıkçı	Yok	60	1	17.500	3	16
K2	Garson	Yok	48	1	25.000	2	113
K3	Komi	Yok	60	1	20.000	4	42
K4	Komi	Yok	48	1	20.000	4	6
K5	Bulaşıkçı	Yok	66	1	21.000	3	8
K6	Komi	Yok	70	1	28.000	6	50
K7	Garson	Yok	60	1	30.000	6	25
K8	Bulaşıkçı	Yok	50	Sabit değil	24.000	1	70
K9	Komi	Yok	66	1	22.000	6	50
K10	Bulaşıkçı	Yok	66	1	20.000	2	60
K11	Garson	Var	40	1	18.000	8	11
K12	Resepsiyonist	Var	48	1	30.000	1,5	13

Katılımcıların mevcut iş deneyimlerine ilişkin bulgular, göçmen işçilerin Türkiye'deki yeme içme sektöründe yoğun biçimde kayıt dışı ve güvencesiz koşullar altında çalıştığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan 12 Afgan göçmen işçiden yalnızca ikisi sosyal güvenlik sistemine kayıtlı olarak çalışmakta, diğer on katılımcının ise herhangi bir sigortası bulunmamaktadır. Bu durum, göçmen işçilerin büyük çoğunluğunun yasal haklardan, sosyal güvenceden ve iş güvenliği mekanizmalarından yoksun bırakıldığını göstermektedir. Bu durum, göçmen emeğini Türkiye'de yapısal olarak görünmezleştirmekte ve yasal sistemin dışına iterek sömürüye açık hale getirmektedir.

Katılımcıların haftalık çalışma süreleri incelendiğinde, yasal sınır olan 45 saatin genellikle aşıldığı, çoğu katılımcının 60 saatin üzerinde çalıştığı görülmektedir. Örneğin bazı katılımcılar haftada 66 ila 70 saat çalıştıklarını, buna rağmen fazla mesai ücreti alırken sorun yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Uzun çalışma saatlerine karşın haftalık dinlenme süresinin çoğunlukla yalnızca bir günle sınırlı olması veya bazı durumlarda işverenin inisiyatifine bırakılması (örneğin K8'in ifadesinde olduğu gibi "sabit değil" olması), göçmen işçilerin fiziksel ve zihinsel olarak da tükenmişlik riskiyle karşı karşıya olduklarını göstermektedir.

Ücretler açısından ise ciddi bir dengesizlik dikkat çekmektedir. Katılımcıların aylık gelirleri 17.500 TL ile 30.000 TL arasında değişmektedir. Ancak görece daha yüksek olan ücret düzeyleri sosyal güvence ya da daha iyi çalışma koşulları ile ilişkilendirilememektedir. Örneğin 30.000 TL kazanan bir katılımcının sigortasız çalışması, ücret düzeyinin iş güvencesine yansımadığını ve işverenlerin keyfi uygulamalarına açık bir yapının söz konusu olduğunu göstermektedir. Ayrıca, düşük ücret alan bazı katılımcılar, benzer şekilde uzun saatler çalışmakta, ancak bu emeğin karşılığını alamamaktadır. Bu durum, ücretlerin piyasa

kurallarından çok, göçmen işçinin pazarlık gücüne, yasal statüsüne ve işverenin inisiyatifine göre belirlendiğini göstermektedir.

Katılımcıların deneyim süreleri 1 ile 8 yıl arasında değişmesine rağmen, bu sürenin de çalışma koşullarında iyileşmeye neden olmadığı görülmektedir. Özellikle 6 yıldan uzun süredir Türkiye’de çalışan bazı katılımcıların hâlâ sigortasız ve düzensiz koşullarda istihdam edilmesi, göçmen işçilerin zamanla sisteme entegre olacakları yönündeki varsayımları boşa çıkarmaktadır. Bu da göçmen emeğinin, yapısal olarak "geçici" ve "ikincil" bir iş gücü olarak konumlandırıldığını düşündürmektedir (Doğan, 2024). Son olarak, işyerinde çalışan kişi sayılarının büyük farklılıklar göstermesi (örneğin bir işyerinde sadece 6 kişi çalışırken, bir diğerinde 113 çalışanın bulunması), sektörün yapısal çeşitliliğini yansıtmakla birlikte kayıt dışılığın ölçekten bağımsız olarak her düzeyde yaygın olduğunu göstermektedir. Görece büyük işletmelerde bile sigorta yapılmaması, kurumsal düzeydeki ihlallerin de bu yapının bir parçası haline geldiğini ortaya koymaktadır.

Tüm bu bulgular birlikte ele alındığında, Afgan göçmen işçilerin yoğun biçimde kayıt dışı, güvencesiz ve aşırı çalışmaya dayalı bir istihdam yapısı içinde yer aldıkları görülmektedir. Bu durum, hem bireysel düzeyde işçilerin yaşam kalitesini düşürmekte hem de yapısal olarak göçmen emeğinin kırılğan, esnek ve sömürülebilir hale gelmesine neden olmaktadır.

4.2. İşgücü Piyasasına Giriş Süreci

Türkiye'deki mevzuatta yabancıların çalışması için izinler gerekirken, uygulamada bu koşullar çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Sözleşmelerin dil bariyerleri nedeniyle anlaşılabilmesi veya işçilerin ellerinde yazılı bir belge bulunmaması, iş ilişkilerini belirsizleştirmekte ve güvencesiz hale getirmektedir. Dedeoğlu (2018), göçmen işçilerin yasal düzenlemelerden bihaber olmalarının işverenlerin bu boşlukları suistimal etmelerine alan açtığını vurgulamaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen Afgan işçiler, Türkiye’ye geliş nedenleri ve işgücü piyasasına giriş süreçleri açısından çeşitlilik gösteren ancak bazı ortak temalarda kesişen deneyimlere sahiptir. Katılımcıların bir bölümü doğrudan ekonomik nedenlerle Türkiye’ye göç ettiklerini ifade ederken, bazıları eğitim, güvenlik veya Avrupa’ya geçiş gibi daha stratejik gerekçelerle Türkiye’ye geldiklerini belirtmiştir. Örneğin K3, “Türkiye’ye gelme kararı almamın temel sebebi, kendi ülkemdeki ekonomik zorluklar, artan işsizlik oranı ve haklarımızın yeterince korunmaması oldu” diyerek, göç kararının ardında yatan yapısal sorunlara işaret etmektedir. Benzer şekilde K10, “Türkiye’ye gelme nedenim Avrupa’ya geçmek” derken, Türkiye’yi geçici bir durak olarak gördüğünü ve göç sürecini çok daha geniş bir çerçevede planladığını ifade etmektedir.

Bazı katılımcılar ise eğitim amacıyla Türkiye’ye geldiklerini, ancak mezun olduktan sonra kendi meslek alanlarında iş bulamadıkları için yeme içme sektöründe çalışmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. K9 bu durumu şöyle aktarmaktadır:

“Türkiye’ye eğitim almak amacı ile gelmiştim ve başarı ile lisans diplomamı aldım, sonrasında ise kendi alanımda iş bulamadığım için bu sektörde çalışmak zorunda kaldım.”

Türkiye’ye gelmeden önce pek çok katılımcının kendi ülkesinde ya da başka ülkelerde iş tecrübesine sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, göç süreci yalnızca bir iş bulma değil, aynı zamanda mesleki statü kaybı ve nitelik uyumsuzluğu anlamına da gelmektedir. Katılımcı 12, Afganistan’da müfettiş olarak görev yaptığını ve bu geçmiş ile Türkiye’de yaptığı iş arasındaki farkı şu şekilde ifade etmektedir:

“Müfettişlik görevi yapıyordum. Karşılaştırmam zor çünkü şimdiki işim ve geçmişteki işimin arasında büyük fark vardır. Hem coğrafi olarak hem de sektörel olarak. Daha önce devlet işinde çalıştım, şimdi ise özel sektördeyim.”

Benzer bir şekilde, K2 geçmişte öğretmen olarak çalıştığını belirtmiş, K7 ise kırtasiye dükkânı işlettiğini ve *"kendi işinin patronu"* olduğunu söylemiştir. K9'un ifadesi, bu farkın sadece maddi değil, aynı zamanda psikososyal etkilerini de içermektedir:

"Afganistan'da kazandığım kazancın hepsi bana kalıyordu ve kimseye bağlı değildim. Türkiye'de ise hep birilerinin elinin altında çalışıyorum, kazancın ve ödemelerin adil olmaması çalışma hevesimi yok etmektedir."

Türkiye'ye göç eden bu bireylerin önemli bir kısmı, gelir artırma amacıyla yola çıkmış ancak mevcut koşullarda ağır iş yükü, düşük ücret ve saygı görmeyen bir çalışma ortamında var olmaya çalışmaktadır. Bazı katılımcılar bu süreci yalnızca bir geçim kaynağı değil, aynı zamanda bir tür zorunlu yeniden konumlanma olarak tanımlamaktadır. K4 ve K8'in ifadeleri bu durumu özetler niteliktedir:

"Başlık parasını kazanmak için geldim." (K4)

"Suudi Arabistan'da bir fabrikada çalıştım. İş ortamı Türkiye'ye göre daha rahattı ama iş yerinden dışarı çıkamıyordum... burada ise iş yükü çok fazla." (K8)

Katılımcıların büyük kısmı Türkiye'deki mevcut işlerine, tanıdıklar aracılığıyla ulaşmıştır. Bu durum, göçmen işçilerin işgücü piyasasına girişte büyük ölçüde sosyal ağlara dayandığını göstermektedir. Bu sosyal ağlar, özellikle düşük vasıflı ya da kayıt dışı işlerde iş bulma açısından önemli bir aracı rolü oynamaktadır (Portes, 1995). Ancak bu aracılık, formel bir istihdam süreci yerine, sözlü mutabakatlara ve işverenin inisiyatifine dayalı kırılgan bir iş ilişkisine yol açmaktadır.

Sonuç olarak, Afgan göçmen işçilerin Türkiye'de işgücü piyasasına girişleri, göç nedenleri, geçmiş iş deneyimleri ve mevcut istihdam koşulları dikkate alındığında, dikey bir statü kaybı, mesleki uyumsuzluk ve sosyal kırılganlık ile karakterize edilmektedir. Katılımcıların çoğu, yalnızca düşük ücretli işlerde çalışmakla kalmayıp aynı zamanda geçmişte sahip oldukları statü, bağımsızlık ve mesleki kimlikten de uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Bu durum, göçmen emeğinin Türkiye işgücü piyasasında ne ölçüde esnekleştirilmiş, güvencesizleştirilmiş ve değersizleştirilmiş bir yapıda konumlandığını ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların neredeyse tamamı mevcut işlerine arkadaş çevreleri aracılığıyla ulaşmıştır. Bu durum, göçmen işçilerin işgücü piyasasına girişte formel yollar yerine, gayri resmî sosyal ağlara dayandıklarını göstermektedir. Özellikle kayıt dışı sektörlerde, işverenlerin ilan vermek ya da başvuru değerlendirmek yerine, güvenilir işçi temini için mevcut çalışanların referanslarına dayandığı görülmektedir. Bu bağlamda akraba ve hemşeri dayanışması, göçmen işçiler için yalnızca sosyal değil, aynı zamanda ekonomik hayatta da belirleyici bir araç haline gelmektedir (Portes, 1995).

Katılımcıların anlatımlarına göre, çoğu işverene doğrudan ulaşmamış, bunun yerine bir arkadaş ya da tanıdık aracılığıyla iş bağlantısı kurulmuştur. Bu durum, işe alım sürecinin hem gayriresmî yapısını hem de işe başlayan işçinin işveren karşısında ne kadar hak iddiasından yoksun olduğunu göstermektedir. Bu tür aracılı ilişkilerde iş koşulları çoğu zaman yazılı olarak belirtilmemekte, çalışanlar işe başladıkları anda işverenin koyduğu kurallara tabi hâle gelmektedir. Öte yandan, katılımcıların hukuki statülerine ilişkin veriler, göçmen işçilerin ne denli kırılgan bir zeminde çalıştığını göstermektedir. Katılımcılardan yalnızca beşi çalışma iznine, üçü geçici koruma kartına, dördü ise herhangi bir yasal belgeye sahip olmadan yani "kaçak" statüsünde çalışmaktadır. Bu tablo, göçmen işçilerin önemli bir kısmının yasal güvenceden yoksun, herhangi bir denetim ya da düzenleme dışında istihdam edildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle "kaçak" olarak çalışan katılımcıların, işten çıkarılma tehdidinde daha açık olduğu ve işveren tarafından kolaylıkla istismar edilebilme riski taşıdığı görülmektedir.

Katılımcıların doğrudan ifadeleri, hukuki statü eksikliğinin sadece çalışma hayatında değil, gündelik yaşamda da ciddi bir güvensizlik ve tedirginlik duygusu yarattığını göstermektedir. Örneğin K3 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Belgelerimin olmaması, dışarıda rahatça gezememe ve alışveriş yaparken bile sürekli tedirgin olmama sebep oluyor. Maalesef, üstlerim bu durumu suistimal etmeye çalışıyorlar; haklarımı savunmam zorlaşıyor ve zaman zaman daha ağır koşullarda çalışmak zorunda kalıyorum.”

Benzer biçimde, K10, işyerinde bir sorun yaşamamış olsa da dışarıda bulunmanın kendisi için sürekli bir risk oluşturduğunu şu sözlerle belirtmiştir:

“Evet, yakalandığımda deport olma olasılığı çok fazla ve rahat gezmiyorum ama işveren bugüne kadar bu dezavantajlılığı kötüye kullanmadı.”

K8 ise doğrudan bir kötüye kullanım deneyimi yaşamasa da kimliksizlik durumunun psikolojik ve sosyal etkilerine vurgu yapmaktadır:

“Hayır yok, iş yerinde kimse bir şey demedi bugüne kadar ama genel olarak kimlik olmaması büyük bir sorun.”

Bu ifadeler, hukuki statünün yokluğunun yalnızca iş güvenliği değil, aynı zamanda kişisel özgürlük hissi, sosyal görünürlük ve kamusal alanla kurulan ilişki açısından da kısıtlayıcı olduğunu göstermektedir. Hukuki statü, işverenin işçiye karşı keyfi uygulamalar geliştirmesini kolaylaştıran bir araç hâline gelebilmekte; işçi, yasal korumalardan yoksun olduğu için çalışma koşullarına itiraz edemez duruma düşmektedir. Bu durum göçmen işçileri "entegre olmaksızın istihdam edilen, fakat güvencesiz koşullarda sömürülen" bir pozisyonda sabitlemektedir. Sonuç olarak, göçmen işçilerin Türkiye işgücü piyasasına girişleri büyük ölçüde gayri resmi ve güvencesiz bir yapıya sahiptir. Sosyal ağlar, işe erişimin neredeyse tek yolu olurken hukuki statünün yokluğu ya da geçiciliği, işçilerin hem çalışma hayatında hem gündelik yaşamda sürekli bir kırılganlık, sessizlik ve görünmezlik hali içerisinde var olmalarına neden olmaktadır. Bu da göçmen emeğinin sistematik olarak esnek, geçici ve denetimsiz bir işgücü biçimi olarak konumlandırıldığını açıkça ortaya koymaktadır.

4.3. İstihdam İlişkisi

Göçmen işçilerin enformel sektörde yoğunlaşması yalnızca Türkiye'ye özgü bir durum değil, küresel ölçekte de yaygın biçimde gözlemlenen bir yapısal eğilimdir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde göçmen işçiler, düşük ücretli, geçici ve güvencesiz işlere yönlendirilmekte bu da kayıt dışı çalışmanın sistematik bir norm haline gelmesine neden olmaktadır (De Haas, Castles ve Miller, 2019). Türkiye özelinde, Afgan göçmen işçilerin büyük çoğunluğu yasal çalışma izinlerine sahip olmadan ya da herhangi bir yazılı iş sözleşmesi olmaksızın istihdam edilmekte, bu durum onları ciddi bir sosyal ve ekonomik kırılganlık içerisine sürüklemektedir (İçduygu ve Millet, 2016). Yıldız ve Uzgören'in (2016) de belirttiği gibi, bu tür kayıt dışı istihdam biçimleri, göçmenlerin iş güvencesi, sosyal koruma mekanizmaları ve temel işçi haklarına erişimini büyük ölçüde engellemektedir. Katılımcı ifadeleri, bu yapısal eğilimleri bireysel deneyimler üzerinden doğrular niteliktedir. Görüşmelerde katılımcıların büyük bölümü, işe yazılı bir sözleşme olmadan başladıklarını ve çalışma koşullarını ya doğrudan işverenle ya da aracı kişiler aracılığıyla sözlü olarak öğrendiklerini belirtmiştir. Katılımcı 3, bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“İşe başlama sürecimde herhangi bir iş sözleşmesi imzalamadım. Sözleşme yapılmadığı için işin detayları da yazılı olarak belirtilmedi. Bu durum, iş koşullarımın belirsiz olmasına ve haklarımın korunmamasına yol açtı.”

Benzer şekilde Katılımcı 6, işe giriş sürecinde herhangi bir yazılı protokolün bulunmadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“İstanbul’da yaşıyordum, o sürede de iş arayışıyındaydım. Arkadaşımı aradım, iş konusunda konuşmuştuk. Kendisinin çalıştığı yerde elemana ihtiyaç olduğunu söyledi. Ben de bu işi kabul ettim ve işe başladım. İşe başladığımda herhangi bir sözleşme imzalamadım. Arkadaşım ve salon şefi ile kısaca çalışma şartlarından bahsettiler.”

Bu tür deneyimler, yazılı bir sözleşmenin eksikliğinin yalnızca idari bir eksiklik olmadığını, aynı zamanda çalışma koşullarının belirsiz, denetimsiz ve işverenin takdirine bağlı olduğu bir yapıyı ortaya çıkardığını göstermektedir. İş tanımı, ücret, çalışma saatleri ve fazla mesai gibi konular sözlü mutabakatla belirlenmekte, ancak bu mutabakatlar çoğunlukla uygulanmamakta ya da değiştirilmektedir. Bu durum, Standing’in (2011) tanımladığı “prekarite” kavramıyla örtüşmektedir. Prekarya, çalışma hayatına dair hiçbir güvencenin olmadığı; çalışma saatleri, ücretler ve sosyal haklar bakımından büyük bir belirsizlik içinde yaşayan, kırılgan işgücü grubunu tanımlamaktadır. Afgan göçmen işçilerin bu bağlamda “prekar sınıf” içinde yer aldıkları söylenebilir. Görüşmelerde ayrıca, işçilerin yarısından fazlası çalışma izni olmadan ve geçici koruma kartı ile çalıştığını ifade etmiştir. Bu durum, işçilerin işverene karşı herhangi bir hak talebinde bulunmasını, ses yükseltmesini veya itiraz etmesini engelleyen temel faktörlerden biridir. Örneğin Katılımcı 6, çalışma saatlerinin başta konuşulandan oldukça üzerine çıktığını belirtmektedir:

“Bana söylenen çalışma süresi hafta içi 9,5, hafta sonu ise 11 saat olarak konuşmuştuk ama haftanın 6 günü, günde yaklaşık 12-13 saat çalışıyorum.”

Benzer şekilde, Katılımcı 9 işverenin vaat ettiği çalışma koşullarına uymadığını şöyle ifade etmektedir:

“İşveren mesai ve bahşişleri adil olarak dağıtılacağını söylemişti ama buna uymadığını düşünüyorum.”

Katılımcı 3 ise işverenin ücret ödeme yükümlülüğünü yerine getirmediğini vurgulamaktadır:

“İşverenim, başta konuştuğumuz çalışma koşullarına uymuyor. Fazla mesai yaptığımda bunun karşılığını alamıyorum ya da ücretimin tamamını zamanında ödemiyorlar, hatta bazen ücretimin bir kısmını hiç alamıyorum.”

Bu anlatılar, göçmen işçilerin çalışma hayatında yalnızca sözleşmesizlik ve kayıt dışılıkla değil, aynı zamanda hak kayıpları, ücret gaspı ve çalışma süresi ihlalleriyle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Elde edilen bulgular, literatürde ortaya konulan yapısal örüntülerle büyük ölçüde örtüşmektedir; göçmen işçilerin ekonomik sistem içerisindeki konumları geçici, ikincil ve güvencesiz bir yapıda kalmaya devam etmektedir.

4.4. İstihdam Süresi

Araştırmada katılımcılara, mevcut işlerinde tam zamanlı ya da yarı zamanlı olarak mı çalıştıkları ve işe alınma sürelerinin ne şekilde belirlendiği sorulmuştur. Görüşmelerden elde edilen bulgular, katılımcıların çoğunun tam zamanlı çalıştığını ifade ettiğini ortaya koymaktadır. Ancak, bu tam zamanlılık hali genellikle resmi bir sözleşmeye değil, işverenle yapılan sözlü anlaşmalara dayanmaktadır. Katılımcılar, işverenle genellikle aylık ücret üzerinden anlaştıklarını, ancak çalışmaya dair sürenin belirsiz bırakıldığını dile getirmiştir. Örneğin K3, “Aylık olarak anlaştık, ancak ortada net bir süre yok. Bu durum, işimin devamlılığı konusunda belirsizlik yaratıyor” diyerek, çalışma biçiminin süreklilik taşıyor gibi görünmesine rağmen hukuki ve psikolojik açıdan istikrarsız bir yapıya sahip olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde K6 da “İşe girerken herhangi bir süre konuşmadık ama çalışırsan burada devamlı çalışabilirsin diye söylediler” ifadesiyle, işe alınma sürecinin belirsizliğini ve işverenin keyfi vaatlerine dayalı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bazı katılımcılar ise yarı zamanlı çalıştıklarını belirtmiştir. Ancak bu yarı zamanlılık, istikrarlı bir programdan çok, mevsimsel ya da bireysel koşullara bağlı dalgalı bir yapıya sahiptir. Örneğin K8, “Yarı zamanlı ama yazın her gün çalışıyorum, kışın ise haftada birkaç gün” diyerek mevsimsel istihdam dalgalanmalarını gözler önüne sermektedir. K11’in ifadesi ise bu esnekliğin bireysel planlara göre de şekillendiğini göstermektedir: “Bazı günler tam zamanlı, bazı günler yarı zamanlı çalışıyorum; ders planıma göre.”

Bu tür anlatılar, göçmen işçilerin istihdam sürelerinin çoğunlukla belirsiz ve düzensiz bir yapıya sahip olduğunu, çalışma biçimlerinin işverenin ihtiyacına ya da işin yoğunluğuna göre şekillendiğini göstermektedir. Bu durum, göçmen işçilerin “her an işe çağrılabilir, istenildiğinde çıkarılabilir” bir yedek işgücü olarak konumlandırıldığını düşündürmektedir. İstihdam sürelerine ilişkin bu bulgular, göçmen işçilerin yalnızca fiziki olarak uzun saatler boyunca çalıştığını değil, aynı zamanda geleceğe dair güvence olmaksızın, sürekli bir iş kaybı riski altında çalıştıklarını göstermektedir.

4.5. Ücret

Ücret, işçinin emeğinin maddi karşılığını temsil etmenin ötesinde, aynı zamanda ekonomik bağımsızlık, toplumsal eşitlik ve insan onurunun korunmasıyla doğrudan ilişkili temel bir haktır. Ancak göçmen işçiler açısından ücret, çoğu zaman güvencesizlik, belirsizlik ve keyfi uygulamalarla iç içe geçmiş bir alanda deneyimlenmektedir. Araştırma bulguları, Afgan göçmen işçilerin büyük kısmının ücretlerini elden ve çoğunlukla belirsiz zamanlarda aldığını; yalnızca sigortalı olan katılımcıların (K11 ve K12) ücretlerinin banka hesaplarına düzenli şekilde yatırıldığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük bölümü ücretlerini aylık ve elden aldıklarını ifade etmiş; bu durum, kayıt dışı çalışmanın bir başka göstergesi olarak öne çıkmıştır. Elden ödeme uygulaması, çalışanların yasal yollara başvurma hakkını zayıflatmakta, ayrıca ödeme konusunda keyfiliğe alan açmaktadır. K3 bu konuda açık bir memnuniyetsizlik dile getirerek şu ifadeyi kullanmıştır:

“Ücretimi aylık olarak alıyorum ve elden teslim ediliyor. Bu durumdan memnun değilim, çünkü elden ödeme almanın getirdiği belirsizlikler ve güvenlik sorunları var.” (K3)

Elden ödeme alanların bir kısmı, gecikmelerin sık yaşandığını, ücretlerin zamanında ödenmemesinin iş güvencesizliğini daha da derinleştirdiğini belirtmiştir. K1 bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Elden alıyorum, genelde ücretler geç yatıyor. Ücretim yeterli olmuyor, giderlerin fazla olması geçim şartlarımı zorluyor.” (K1)

Ücretlerin yeterliliği konusu da farklılık göstermektedir. Bazı katılımcılar temel ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini ifade ederken, önemli bir kısmı ücretlerinin ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını, hatta ekonomik baskı altında yaşadıklarını vurgulamıştır. K3’ün ifadesi bu durumu özetlemektedir:

“Bu işten kazandığım ücret, ailemin memleketteki ihtiyaçları için yeterli olmuyor. Ailem için bir kısmını onlara gönderiyorum, geri kalanını ise burada harcıyorum. Bu nedenle maddi açıdan zorlanıyorum.” (K3)

Fazla mesai ve bahşiş uygulamaları, işçilerin hak kaybını en fazla yaşadıkları alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmı, fazla mesai yaptıklarını ancak karşılığını alamadıklarını belirtmiştir. K5 bu konuda şunları ifade etmektedir:

“Ücretimi elden alıyorum, aylık alıyorum ve bu durumdan memnunum ama çok mesaiye kalıyorum, hiç mesai ücretimi alamıyorum.” (K5)

Benzer şekilde K6, fazla mesai ücretinin çoğu zaman ödenmediğini ve ödeme yapılsa bile bunun düzensiz ve düşük miktarlarda olduğunu belirtmektedir:

“Maalesef fazla mesai ücretini alamıyorum. Haftada her gün 2-3 saat fazla mesai yapıyorum ama hiç mesai parasını alamadım. Ama bazen 300-400 TL para veriyorlar, bu da 15 gün ya da ayda bir kere oluyor.” (K6)

Bahşış dağıtımı, katılımcıların neredeyse tamamı için sorunlu bir alan olarak tanımlanmıştır. Bahşişlerin adil şekilde dağıtılmadığı, özellikle şeflerin bu sürece müdahale ettiği yönünde ortak bir algı mevcuttur. K5 bu durumu şu ifadelerle dile getirmektedir:

“Bahşış bana hiç ulaşmadı, şefe kaç kere söyledim; bu işyerinde mutfakta çalışanlara bahşış veriliyor dedi.” (K5)

K6 ise dağıtımın yapıldığını ancak adil olmadığını vurgulamaktadır:

“Bahşişler haftalık dağıtılıyor ama adil olmadığını düşünüyorum.” (K6)

Katılımcıların yalnızca birkaçı ücretlerinden genel olarak memnun olduklarını ifade etmiştir. Özellikle banka üzerinden ödeme alan, bekar ve ailesiyle birlikte yaşamayan katılımcıların geçimlerini daha kolay sağladıkları anlaşılmaktadır. K12'nin ifadesi bu durumu yansıtmaktadır:

“Ücretimi aylık alıyorum ve banka hesabıma yatırılıyor, memnunum.” (K12)

Ancak genel eğilim, göçmen işçilerin ücret, fazla mesai ve bahşış gibi konularda hem yasal güvencelerden yoksun hem de işverenin inisiyatifine bağımlı bir yapıda çalıştıklarını göstermektedir. Ödemelerdeki düzensizlik, fazla mesai ücretlerinin ödenmemesi ve bahşişlerin adaletsiz dağıtımı gibi sorunlar, göçmen emeğinin sistematik olarak değersizleştirildiği ve görünmezleştirildiği bir yapının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, ücret konusu yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal adalet ve çalışma hakkı bağlamında da ele alınması gereken yapısal bir sorundur. Göçmen işçilerin çoğu, bu sorunlara rağmen alternatif iş bulamama ve yasal statü eksikliği gibi nedenlerle bu koşulları kabul etmek zorunda kalmakta, bu da prekariteyi yeniden üretmektedir.

4.6. Sosyal Koruma ve Diğer Yan Haklar

Literatürde göçmen işçilerin sosyal koruma sistemlerinden dışlanması, yalnızca hukuki statü eksikliğine değil, aynı zamanda işverenlerin kayıt dışı istihdam pratiklerine ve devletin yetersiz denetim mekanizmalarına bağlanmaktadır (ILO, 2023). Sosyal koruma, çalışanların yalnızca iş sırasında değil, aynı zamanda hastalık, yaşlılık, doğum, ölüm gibi yaşamın olağan akışı içinde ortaya çıkabilecek durumlarda da korunmasını amaçlayan temel bir haktır. Ancak göçmen işçiler açısından bu koruma mekanizmalarına erişim büyük ölçüde sınırlı, hatta çoğu zaman imkânsızdır. Araştırma kapsamında görüşülen Afgan göçmen işçilerin yalnızca ikisi sosyal sigortaya dâhil olduklarını belirtmiş, diğer katılımcıların tamamı herhangi bir sigorta sistemine kayıtlı olmadığını ifade etmiştir. Bu durum, kayıt dışı çalışmanın yalnızca ücret ve iş güvencesinden yoksunluk değil, aynı zamanda sağlık, emeklilik ve iş kazası gibi risklere karşı da işçileri tamamen korumasız bıraktığını ortaya koymaktadır. Sadece sosyal güvenlik değil, işveren tarafından sağlanması beklenen diğer sosyal yardımlar ve yan haklar da oldukça sınırlıdır. Katılımcı 3, bu konuda açık bir şekilde hiçbir destek olmadığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Hayır, ücretim dışında işyerinden hiçbir sosyal yardım almıyorum; gıda, yakacak ya da bayram/yılbaşı ikramiyesi gibi destekler söz konusu değil.” (K3)

İşverenlerin bazı durumlarda konaklama veya servis hizmeti sunduğu, ancak bu imkânların tüm katılımcılar için geçerli olmadığı görülmüştür. Bu tür desteklerin, standart ve kurumsallaşmış bir uygulamadan ziyade işverenin keyfi tercihinine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bazı işçiler kalacak yer temin edildiğini belirtmiş; diğerleri ise ulaşım ve barınma ihtiyaçlarını kendi imkânlarıyla karşılamak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Günlük dinlenme süreleri ve mola uygulamaları da işyerine ve yöneticilere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Katılımcılar genellikle yemek molası alabildiklerini belirtmiş, ancak bu sürenin kullanımının iş

yoğunluğuna ve yönetici inisiyatifine bağlı olduğunu vurgulamıştır. K6'nın ifadesi bu durumu yansıtmaktadır:

“45 dakika yemek molası var ama yemek molası ne zaman yapacağımızı iş temposuna göre garson arkadaş belirliyor.” (K6)

Benzer şekilde K5, iş yoğunluğuna göre dinlenme hakkının esnetildiğini belirtmiştir:

“Yemek molası var, o da günün yoğunluğuna göre değişiyor. Dinlenme bazen yapıyorum bazen ise hiç yapamıyorum; bunlara şef karar veriyor.” (K5)

K9 ise dinlenme hakkının sürekliliği olmadığını, işverenin çalışma düzenini bu hakkı dikkate almadan kurduğunu aktarmaktadır:

“Günlük dinlenme sürem 25 ile 45 dakika arasında değişiyor. Haftada bir gün izinim var, yıllık dinlenme iznim yok ama iş olmadığı zaman işveren ücretsiz izin veriyor.” (K9)

Katılımcıların çoğu haftalık bir gün izin kullanabildiklerini ancak yıllık izin hakkından neredeyse hiç faydalanamadıklarını belirtmiştir. Yıllık izin hakkının işveren tarafından ya açıkça reddedildiği ya da “belirsizleştirme” ve “kaçınma” stratejileriyle fiilen uygulanmadığı gözlemlenmiştir. K7 bunu şöyle ifade etmektedir:

“Gün içinde ara dinlenme nadiren oluyor. Haftada bir gün izin kullanıyorum, yıllık iznim yok. İşveren yıllık izin konusunda belli etmemekle birlikte kaçıştırarak geçiyor.” (K7)

Bununla birlikte, hastalık, ölüm ve doğum gibi olağanüstü durumlarda izin alma konusunda katılımcıların çoğu işverenden anlayış gördüklerini ve bu durumlarda izin almanın daha kolay olduğunu belirtmiştir. Bu, olağan dışı koşullarda belirli bir esneklik tanınsa da günlük ve yıllık izin gibi temel sosyal hakların sistematik olarak sınırlandırıldığını ortaya koymaktadır. Genel olarak, araştırma bulguları Afgan göçmen işçilerin sosyal koruma sistemlerine ve yan haklara erişimlerinin oldukça sınırlı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Sigorta kapsamı dışında kalan işçiler, yalnızca iş güvencesinden değil; aynı zamanda hastalık, yaşlılık ve iş kazası gibi risklerden korunma hakkından da dışlanmaktadır. Göçmen işçiler, "yabancı" kimlikleriyle birlikte düşük vasıflı ve kayıt dışı istihdam biçimlerinde çalıştıkları için, sosyal haklardan sistematik biçimde dışlanmakta ve yapısal olarak sosyal güvencesizlikle özdeşleşen bir konuma itilmektedirler.

4.7. İş Sağlığı ve Güvenliği

İş sağlığı ve güvenliği, çalışanların fiziksel ve ruhsal bütünlüklerinin korunması açısından işyeri ortamında alınması gereken en temel önlemleri kapsar. Ancak özellikle kayıt dışı çalışan göçmen işçiler açısından bu hak, çoğunlukla görmezden gelinmekte ya da uygulamada yok sayılmaktadır (Moyce ve Schenker, 2018). Araştırma bulguları, Afgan göçmen işçilerin büyük bölümünün iş sağlığı ve güvenliği konusundaki korumalardan mahrum olduğunu göstermektedir. Katılımcıların yalnızca ikisi sosyal güvenceli olarak çalışmakta ve dolayısıyla iş kazaları ile meslek hastalıklarına karşı yasal koruma kapsamındadır. Geri kalan katılımcıların tamamı, bu tür durumlar karşısında hem hukuki hem de maddi olarak tamamen savunmasız durumdadır. Katılımcılar doğrudan bir iş kazası yaşamadıklarını belirtse de büyük çoğunluğu işyerindeki güvenlik önlemlerinin yetersizliğine dikkat çekmiştir. K3, iş yerinde yaşanan bir kazayı aktarırken, işverenin yalnızca ilk müdahaleyi yaptığını, ancak sürecin devamında hiçbir sorumluluk almadığını ifade etmektedir:

“Evet, bu işyerinde bir arkadaşım mutfak aşçısı ile bir kaza geçirmişti. Mutfaktan çıkarken üzerine kaynar su döküldü ve bir ay boyunca ayağa kalkamadan yattı. İşverenin tepkisi ise oldukça yetersizdi; sadece kaza yaşandığı gün hastaneye götürdü, sonrasında hiçbir destek sağlamadı.”

Aynı katılımcı, kendi işiyle ilgili riskleri de şu şekilde dile getirmiştir:

“İşimde sağlık ve güvenliğimi tehdit eden birçok durum var. İşverenim, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili gerekli tedbirleri almıyor. Örneğin, mutfaktan yemekleri alırken yüzüme kızarmış yağ sıçrayabilir ya da yemek götürürken veya boş tabakları getirirken kaygan zemin nedeniyle düşme riskiyle karşı karşıyayım. Bu tür durumlar, iş yerinde sürekli bir tehlike oluşturuyor.”

Diğer katılımcılar da benzer şekilde iş yerinde temel koruyucu önlemlerin eksikliğine dikkat çekmektedir. Örneğin K7, çalışma ortamındaki tehlikelere ilişkin şunları söylemektedir:

“Mutfakta yangın, malzeme doğrarken eli kesme, yemek taşıırken sürçüp yıkılma gibi durumlar güvenliği tehdit ediyor ve bu durumları önlemek için ilkel tedbirler alınıyor.”

K8 ise daha çok yoğun çalışma koşullarının ve fiziksel çevre düzenlemelerinin yarattığı risklere dikkat çekmiştir:

“Yerin kaygan olması ve işin fazla olduğu zamanlarda tabakların kırılması bazen tehlikeli oluyor.”

Ancak dikkat çeken bir diğer unsur, bu tür risklerin bazı katılımcılar tarafından normalleştirilmiş olmasıdır. K1 örneğinde olduğu gibi:

“Sağlığımızı tehdit eden bir durum yok. Evet alıyorlar.”

Bu ifade ya alınan önlemlerin yeterli görüldüğü ya da tehlikenin görünmezleştirildiği bir algıyı yansıtmaktadır. Göçmen işçilerin çoğu zaman güvenlik risklerini içselleştirmesi hem hukuki güvenceden yoksunluk hem de alternatif iş bulamama endişesi ile açıklanabilir. Sonuç olarak, Afgan göçmen işçilerin iş sağlığı ve güvenliği alanındaki deneyimleri, kayıt dışı çalışmanın yalnızca sosyal güvence eksikliği ile sınırlı olmadığını, aynı zamanda fiziksel güvenlik ve yaşam hakkı bağlamında da ciddi tehditler içerdiğini göstermektedir. Gerekli önlemlerin alınmaması, bu işçileri hem maddi hem de bedensel açıdan risk altına sokmakta; işverenlerin ise bu durumu çoğunlukla görmezden geldiği gözlemlenmektedir.

4.8. Örgütlenme ve Toplu Pazarlık

İşçilerin hak arama süreçlerinde sendikal örgütlenme ve toplu pazarlık mekanizmaları, çalışma yaşamında adaletin sağlanmasında temel araçlardan biridir. Ancak göçmen işçiler açısından bu haklara erişim, yalnızca yasal engellerle değil, aynı zamanda bilgi eksikliği, statüsüzlük ve işveren baskısı gibi çok katmanlı yapısal sorunlarla kısıtlanmaktadır. Literatürde göçmen işçilerin sendikal yapılardan dışlanması, emek piyasasında onların görünmez ve sessiz bir konumda kalmalarına neden olan başlıca dinamiklerden biri olarak değerlendirilmektedir (Anderson, 2010). Bu bağlamda, Afgan göçmen işçilerin işyerindeki örgütlenme deneyimlerini ve sendikal haklara erişimlerini anlamak, çalışma koşullarındaki güvencesizliğin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kurumsal ve siyasi boyutlarını da görünür kılmak açısından önem taşımaktadır.

Araştırma bulguları, Afgan göçmen işçilerin büyük çoğunluğunun örgütlenme ve toplu pazarlık haklarına erişimde ciddi yapısal engellerle karşılaştığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların tamamı çalıştıkları işyerlerinde sendikal işçi bulunmadığını ve kendilerinin de herhangi bir sendikaya üye olmadıklarını ifade etmiştir. Bazı katılımcılar, sendikal haklara dair temel bilgilere dahi sahip olmadıklarını, sendikanın ne olduğu ya da nasıl üye olunacağı hakkında bilgi eksikliği yaşadıklarını belirtmiştir. Bu durum, göçmen işçilerin sendikal hareketten dışlanmalarının yalnızca işveren baskısıyla değil, aynı zamanda bilgiye erişim ve hukuki statü eksikliğiyle de ilişkili olduğunu göstermektedir.

Katılımcı 3 bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Bir sendikaya üye olmak istesem, muhtemelen işveren buna karşı çıkar. Üstelik, herhangi bir belgem olmadığı için sendikaya geçemem; bu durum benim haklarımı savunmamı zorlaştırıyor.”

Bu ifade, göçmen işçilerin örgütlenme haklarını kullanamamalarının sadece hukuki değil, aynı zamanda psikolojik bir baskı ortamı içinde şekillendiğini göstermektedir. Çalışma izni veya kimlik kartı olmayan işçiler, hak aramaya kalkıştıklarında işten çıkarılma ya da sınır dışı edilme gibi tehditlerle karşı karşıya kalabileceklerini düşündüklerinden dolayı, çoğu zaman sessiz kalmayı tercih etmektedirler. Literatürde bu durum “örgütsel sessizlik” ya da “gönülsüz uyum” olarak tanımlanmakta ve göçmen emeğinin sömürülebilirliğini artıran temel mekanizmalardan biri olarak değerlendirilmektedir (Anderson, 2010; An ve Bramble, 2018; Reeves ve Bristow, 2024).

İşyerinde sorun yaşandığında işverenle doğrudan iletişime geçebilme konusu da katılımcılar arasında farklılaşmaktadır. Kimi işçiler işverenle iletişim kurabildiklerini ve sorunlarını dile getirebildiklerini ifade ederken, bazıları bu tür bir iletişimin ya tamamen kapalı olduğunu ya da etkisiz kaldığını belirtmiştir. Örneğin K1, “Sorumlu kişiler var, onlar dışında iletişime geçemiyoruz” diyerek, işçi ile işveren arasındaki hiyerarşik ve kapalı ilişkiyi vurgulamaktadır. K6, “Evet iletişime geçebiliyorum ama sorunlara çözüm üretmediğini düşünmüyorum. K9 ise, “Evet iletişime geçebiliyorum ama bugüne kadar hiçbir şikayetimi sonuca bağlamadı; yani var ve yok gibi” diyerek, iletişim kanallarının açık görünmesine rağmen sonuç üretmeyen bir biçimde işlediğine dikkat çekmektedir. Bazı katılımcılar ise işverenle doğrudan iletişim kurabildiklerini ve sorunların çözüldüğünü ifade etmiştir. K4'ün ifadesi buna örnektir:

“Evet işverenle iletişimim çok iyi, her konuda konuşup çözüme ulaştırabiliyorum.”

Ancak genel eğilim, sorunların dile getirilemediği ya da getirildiğinde çözülmediği, dolayısıyla göçmen işçilerin işyerinde söz hakkı ya da pazarlık gücünün bulunmadığı yönündedir. Göçmen işçilerin bu bağlamda sendikal yapılardan ve örgütlü mücadeleden uzak durmalarının en temel nedenlerinden biri, belge eksikliği ve yasal statüsüzlüktür. Ayrıca, işverenlerin sendika üyeliğine karşı olumsuz bir tavır sergileyebileceği düşüncesi, işçilerin örgütlenme konusunda daha da çekingen davranmalarına yol açmaktadır. Literatürde göçmen işçilerin sendikalarla ilişkisine dair benzer tespitler yer almaktadır. Anderson (2010), göçmen işçilerin sendikal yapılardan dışlanmasını “görünmeyen işçilik” (invisible labour) kavramıyla açıklamakta; bu işçilerin formel haklara erişimlerinin hem yasal engeller hem de sendikal yapının iç sınırları nedeniyle kısıtlandığını belirtmektedir. Türkiye bağlamında ise Dedeoğlu (2022), göçmen işçilerin örgütlenme hakkına erişememelerini, işverenlerin bilinçli olarak güvencesizliği bir yönetim aracı olarak kullanmasına bağlamaktadır. Sonuç olarak, göçmen işçilerin sendikalara üye olamaması, sorunlarını doğrudan dile getirememesi ya da iletilen sorunlara çözüm bulunmaması, bu grubun işgücü piyasasında sözsüz, görünmez ve örgütsüz bir biçimde var olmasına neden olmaktadır. Bu durum yalnızca bireysel mağduriyet üretmekle kalmamakta, aynı zamanda yapısal olarak sendikasız, denetimsiz ve kırılabilir bir işgücü piyasasının oluşmasına katkı sunmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Son yıllarda Türkiye dünyanın en fazla göç alan ülkelerinden biri haline gelmiştir. Özellikle Afganistan, Suriye, Pakistan, Türkî Cumhuriyetler, Irak, İran, Filistin ve Afrika ülkelerinden yoğun bir şekilde göç eden göçmenler Türkiye'yi hedef ya da transit ülke olarak tercih etmektedir. Bu göçmenler arasında yer alan Afganların çoğu ya uluslararası korumaya başvurmuş ya da düzensiz göçmen konumundadır. Bu konum hukuki, ekonomik ve sosyal açıdan çeşitli kırılabilirlikleri beraberinde getirmekte, Afgan göçmenlerin kayıt dışı ve güvencesiz çalışma koşulları ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Bu çalışmada göçmen emeğinin ve kayıt dışılığın oldukça yaygın olduğu yeme-içme sektöründe çalışan Afgan göçmenlerin güvencesiz çalışma pratikleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre Afgan göçmenler resmi bir iş sözleşmesi olmadan gayriresmî sosyal ağlar aracılığıyla işe girmekte, çoğunlukla haftalık 60 saatin üzerinde ve düşük ücretle çalışmaktadır. Ücretlerin düşük olmasının yanı sıra elden ödenmesi, düzenli ödenmemesi, bahşişlerin adil dağıtılmaması, fazla çalışma yapılsa bile karşılığının verilmemesi güvencesizliğin parasal boyutunu ortaya koymaktadır. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek olan göçmenlerin bile düşük vasıflı işlerde düşük ücretle çalışmak zorunda olmaları araştırmada oldukça dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Efe ve Arıcı (2021: 65) Erzincan’da yaptıkları araştırmada Afgan göçmenlerin %84,7’sinin aylık kazançlarının asgari ücret veya altında olduğunu tespit etmişlerdir. Şimşek-Ademi ve arkadaşları (2024) ise TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) bölgesinde yaşayan Afgan göçmenlerle yaptıkları araştırmada ücret düzeyi ile Türkiye’de yaşamaktan duyulan memnuniyet arasındaki ilişkiyi incelemiş, ücret düzeyi yükseldikçe Türkiye’de yaşamaktan duyulan memnuniyet düzeyinin de arttığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Hizmet sektöründe, özellikle yeme-içme alanında çalışan Afgan göçmenler, uzun mesai saatleri, düşük ücret ve güvencesiz koşullar altında istihdam edilmektedir. Örneğin Denizli’de yapılan bir saha araştırmasında, Afgan işçilerin büyük bölümünün sigortasız çalıştığı, mesai ücretlerinin ödenmediği ve çoğu zaman hak arayamadıkları tespit edilmiştir (Dağ ve İkizoğlu, 2023). Yine Uşak ilindeki bir çalışmada ise göçmenlerin düşük ücretle, sosyal güvenceden mahrum biçimde çalıştıkları, buna ek olarak barınma, sağlık hizmetlerine erişim, ayrımcılık ve iletişim sorunları yaşadıkları vurgulanmıştır (Çetin ve Durmaz, 2024). Bu araştırmada da benzer şekilde katılımcıların yalnızca çok küçük bir kısmının (yalnızca iki katılımcı) sosyal sigorta kapsamında olduğu görülmüştür. Bu durum göçmen işçilerin iş kazaları ve meslek hastalıkları, hastalık, yaşlılık gibi sosyal risklere karşı savunmasız ve yeterli sosyal koruma mekanizmalarından yoksun olduklarını ortaya koymaktadır. Bu bulguyu destekler nitelikte Yeşil (2020), Çanakkale’de yaptığı araştırmada Afgan göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimde ciddi sorunlarla karşılaştıklarını tespit etmiş, Efe ve Arıcı’nın (2021: 43) Erzincan’daki Afgan göçmenlerle yaptıkları araştırmasında da katılımcılar Türkiye’de en çok zorlandıkları ilk üç konuyu işsizlik, sağlık güvencesinden yararlanamama ve barınma şeklinde sıralamışlardır.

Türkiye’de Afgan göçmenlerin işgücü piyasasındaki konumu, düzensiz göç, statü belirsizliği ve kayıt dışı istihdamın iç içe geçtiği çok katmanlı bir güvencesizlik yapısı içinde şekillenmektedir. Afganistan’dan gelen göçmenler, çoğunlukla geçici koruma, uluslararası koruma başvurusu ya da düzensiz yollarla Türkiye’ye ulaşan bireylerden oluşmakta, bu durum onların yasal haklara erişimini sınırlamakta ve güvencesiz sektörlerde çalışmaya zorlamaktadır. Tümtaş (2022), Afgan göçmenleri “nöbetleşe dışlanma zincirinin son halkası” olarak tanımlayarak, bu grubun hem emek piyasasında hem de toplumsal alanda maruz kaldığı yapısal dışlanmayı çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Bu güvencesizlik yapısı, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve sağlıkla ilgili kırılganlıkları da beraberinde getirmektedir. Bozok ve Bozok’un (2020), pandemi sürecinde İstanbul’da kayıt dışı çalışan Afgan göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimde ciddi sıkıntılar yaşadığını, hastalık durumunda hastaneye gitmekten çekindiklerini ve salgınla mücadelede görünmez kılındıklarını ifade etmektedir. Benzer şekilde, Güler (2020) Uşak’ta yaptığı araştırmada, Afgan işçilerin ucuz iş gücü olarak bilinçli şekilde tercih edildiğini, işverenlerin devlet denetiminden kaçmak için bu göçmenleri özellikle kayıt dışı istihdam ettiğini belirtmektedir. Bu literatür, Afgan göçmenlerin Türkiye işgücü piyasasında maruz kaldıkları çok yönlü kırılganlıkları ortaya koyarken, aynı zamanda bu kırılganlıkların göçmen emeğinin sistematik olarak düşük ücretli ve güvencesiz işlere yönlendirilmesinin bir sonucu olduğunu göstermektedir. Statü belirsizliği, dil engeli, ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi dinamikler, Afgan göçmenlerin istihdam ilişkilerinde yapısal olarak dezavantajlı konumda olmalarına neden olmaktadır. Bu durum, göçmen emeğinin

yalnızca ekonomik bir olgu değil, aynı zamanda derinlemesine siyasal ve toplumsal bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada da Afgan göçmenlerin günlük ve haftalık dinlenme süreleri, yıllık izinleri, ulaşım ve barınma ihtiyaçlarının tamamen işverenin inisiyatif alanında olup hak çerçevesinden çok uzak olduğu tespit edilmiştir. Bu koşullar, göçmen işçilerin sadece ekonomik değil, aynı zamanda fiziksel ve psiko-sosyal açıdan da güvencesiz bir yaşam sürmelerine yol açmaktadır. Yine yasal statü belirsizliği, sendikalara ilişkin bilgi yetersizliği, kayıt dışı istihdam edilmeleri ve işten çıkarılma korkusu örgütlenme girişimlerini engellemektedir. Bu durum göçmen emeğini hak arama mücadelesinin dışına iterek işveren karşısındaki pazarlık gücünden yoksun bırakmakta, bir başka ifadeyle sömürünün kurumsallaşmasına neden olmaktadır.

Bu araştırma, yalnızca yeme-içme sektöründe çalışan 12 Afgan göçmen işçi ile sınırlıdır. Örneklemin küçük olması ve tek bir sektörle sınırlı tutulması, bulguların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Ayrıca, yalnızca erkek katılımcılarla çalışılmış olması, kadın göçmen işçilerin deneyimlerini dışarıda bırakmıştır. Bu durum, toplumsal cinsiyet temelli farklılıkların yeterince yansıtılamamasına neden olmuştur. Araştırmada nitel yöntem tercih edildiği için derinlemesine veriler elde edilmiş olsa da nicel yöntemlerle desteklenmediğinden bulguların yaygınlık düzeyini ölçmek mümkün olmamıştır.

İleride yapılacak araştırmalarda farklı sektörlerde (tarım, inşaat, ev içi hizmetler gibi) Afgan göçmenlerin ve diğer göçmen grupların deneyimleri karşılaştırmalı bir biçimde incelenebilir. Ayrıca kadın göçmen işçilerin güvencesiz çalışma pratikleri toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alınabilir. Yine, nitel çalışmaların yanı sıra geniş ölçekli nicel araştırmalar yapılarak güvencesizliğin boyutları sayısal verilerle desteklenebilir. Politika araştırmaları bağlamında ise göçmen emeğinin kayıt dışılıktan kurtarılıp sosyal güvenlik sistemine dâhil edilme ve sendikal örgütlenmeye katılma süreçlerine ilişkin karar vericilere veri temelli öneriler sunulabilir.

Hakem Değerlendirmesi: İki bağımsız hakem tarafından değerlendirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Mali Destek: Yazarlar bu çalışma için mali destek almamıştır.

Peer Review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declared no conflict of interest.

Grant Support: The authors did not received financial support for this study.

Kaynakça

- Ahmad, A. (2008) Dead Men Working: Time and Space in London's (Illegal) Migrant Economy. *Work, Employment and Society*. 22(2), 301–318.
- Alamyar, R., & Boz, İ. (2022) Afgan göçmenlerin tarımsal geçmişi ve Türkiye’de tarım sektöründe istihdam olanakları. *MAS Journal of Applied Sciences*. 7(4), 1091–1106.
- An, F., & Bramble, T. (2018) Silence as a survival strategy: Will the silent be worse off? A study of Chinese migrant workers in Guangdong. *The International Journal of Human Resource Management*. 29(5), 915-940.
- Anderson B (2000) *Doing the Dirty Work? The Global Politics of Domestic Labour*. London: Zed Books.
- Anderson, B. (2010) Migration, immigration controls and the fashioning of precarious workers. *Work, employment and society*. 24(2), 300-317.
- Arnold, D., & Bongiovi, J. R. (2013) Precarious, informalizing, and flexible work: Transforming concepts and understandings. *American Behavioral Scientist*. 57(3), 289-308.

- Basok, T. and A. López-Sala, (2015) Rights and restrictions: Temporary agricultural migrants and trade unions' activism in Canada and Spain. *Journal of International Migration and Integration*. (17), 1271–1287.
- Betti, E. (2018) Historicizing precarious work: Forty years of research in the social sciences and humanities. *International Review of Social History*. 63(2), 273-319.
- Boese, M., Campbell, I., Roberts, W., & Tham, J. C. (2013) Temporary migrant nurses in Australia: Sites and sources of precariousness. *The Economic and Labour Relations Review*. 24(3), 316-339.
- Bozok, N., & Bozok, M. (2020) Pandemi Mevcut Sorunları Derinleştirdi: İstanbul'da Kayıtdışı Afgan Göçmenler, Sağlık, Hastalık ve Kovid-19 Pandemisi. *Göç Dergisi*. 7(2), 165-188.
- Campbell, I. Tranfaglia, M.A., Tham, J.-C. and Boese, M. (2019) Precarious work and the reluctance to complain: Italian temporary migrant workers in Australia. *Labour and Industry: A Journal of the Social and Economic Relations of Work*. 29(1), 98-117.
- Campbell, I., & Burgess, J. (2018) Patchy progress? Two decades of research on precariousness and precarious work in Australia. *Labour & Industry: a journal of the social and economic relations of work*. 28(1), 48-67.
- Casas-Cortes, M., Cobarrubias, S., De Genova, N., Garelli, G., Grappi, G., Heller, C., ... & Tazzioli, M. (2015) New keywords: Migration and borders. *Cultural studies*. 29(1), 55-87.
- Castles, S. (2015) Migration, precarious work, and rights. *Migration, precarity, and global governance: challenges and opportunities for labour*. Oxford: Oxford University Press, 46-67.
- Çetin, A. Ş., & Durmaz, Ş. (2024) Afgan göçmen sorunları: Uşak örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (64), 164–184.
- ÇSGB (2023) *Çalışma İzni İstatistikleri*. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Dağ, Ö., & İkizoğlu, M. (2023) Afgan İşgücünün Çalışma Hayatına İlişkin Tecrübeleri: Denizli İli Örneği. *Adnan menderes üniversitesi sağlık bilimleri fakültesi dergisi*. 7(1), 159-182.
- Dama, N. (2019). Türkiye'deki Suriyeli Gençlerin Sosyoekonomik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Yönetim ve Çalışma Dergisi*. 3(2), 199-215.
- De Haas, H., Castles, S., & Miller, M. J. (2019) *The age of migration: International population movements in the modern world*. Bloomsbury: Bloomsbury Publishing.
- Dedeoğlu, S. (2022) Cultivating precarisation: Intersecting vulnerabilities of Syrian refugees in the Turkish agricultural sector. *Work, Employment and Society*. 36(2), 345-361.
- Dedeoğlu, S. (2018) Tarımsal üretimde göçmen işçiler: Yoksulluk nöbetinden yoksulların rekabetine. *Çalışma ve Toplum*. 1(56), 37-68.
- Deniz, O., Tekin, M. K., Uğurlu, C., & Nargül, S. (2025) Afganların 2021 sonrası değişen göç süreçleri. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18(1), 175–195.
- Dugan, P., Carroll, E., Thorpe, J., Jette, N., Agarwal, P., Ashby, S., ... & Agarwal, P. (2022) Impact of the COVID-19 pandemic on people with epilepsy: findings from the US arm of the COV-E study. *Epilepsia Open*. 7(4), 645-656.
- Efe, H. ve Arıcı, N. (2021) *Hedef Ülke Türkiye'deki Afgan Göçmenler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Güler, H. (2020) Afganlı göçmenlerin göç süreçleri ve işçilik deneyimleri: Uşak ili örneği. *Çalışma ve Toplum*. 3(66), 1461–1482.
- Ho, K. H. M., Yang, C., Leung, A. K. Y., Bressington, D., Chien, W. T., Cheng, Q., & Cheung, D. S. K. (2022) Peer support and mental health of migrant domestic workers: A scoping review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 19(13), 7617.
- İçduygu, A., & Millet, E. (2016) Syrian refugees in Turkey: Insecure lives in and environment of pseudo-integration. *Istituto affari internazionali*.

- Jordan, B., & Brown, P. (2007) Migration and work in the United Kingdom: Mobility and the social order. *Mobilities*. 2(2), 255-276.
- Jørgensen, M. B., & Schierup, C. U. (2016) Politics of precarity: migrant conditions, struggles and experiences (Vol. 97). Leiden: Brill.
- Kalleberg, A. L. (2011) Good jobs, bad jobs: The rise of polarized and precarious employment systems in the United States, 1970s-2000s. New York: Russell Sage Foundation.
- Kalleberg, A. L., & Hewison, K. (2013) Precarious work and the challenge for Asia. *American Behavioral Scientist*. 57(3), 271-288.
- Kalleberg, A. L., & Vallas, S. P. (Eds.) (2017) Probing precarious work: Theory, research, and politics. In *Precarious work* (pp. 1-30). Leeds: Emerald Publishing Limited.
- Kara, Y., & Tilbe, F. K. (2023) Tarım ve hayvancılık sektöründe çalışan Afgan göçmenlerde ekonomik konumlanma ve entegrasyon: Trakya bölgesi örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 12(4), 1413-1424.
- Kreshpaj, B., Orellana, C., Burström, B., Davis, L., Hemmingsson, T., Johansson, G., ... & Bodin, T. (2020) What is precarious employment? A systematic review of definitions and operationalizations from quantitative and qualitative studies. *Scandinavian journal of work, environment & health*. 46(3), 235-247.
- Kushnirovich, N., Raijman, R., & Barak-Bianco, A. (2019) The impact of government regulation on recruitment process, rights, wages and working conditions of labor migrants in the Israeli construction sector. *European Management Review*. 16(4), 909-922.
- Lewis, H., Dwyer, P., Hodgkinson, S., & Waite, L. (2015) Hyper-precarious lives: Migrants, work and forced labour in the Global North. *Progress in human geography*. 39(5), 580-600.
- McDowell, L., Batnitzky, A. and Dyer, S. (2008) Internationalization and the spaces of temporary labour: the global assembly of a local workforce. *British Journal of Industrial Relations*. 46 (4), 750-770.
- Merriam, S. B. (2009) *Qualitative research. A guide to design and implementation*. San Francisco: John Wiley-Sons
- Moyce, S. C., & Schenker, M. (2018) Migrant workers and their occupational health and safety. *Annual review of public health*. 39(1), 351-365.
- Olayo-Méndez, A., Vidal De Haymes, M., García, M., & Cornelius, L. J. (2021) Essential, disposable, and excluded: The experience of Latino immigrant workers in the US during COVID-19. *Journal of Poverty*. 25(7), 612-628.
- Örmeci Güney, G. & Cengiz, S. (2023) Göç, göçmen politikaları ve Türkiye’de işgücü piyasalarında prekaryalaşma. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*. 8(20), 236-249.
- Piore, M. Joseph (1968) On-the-Job Training and Adjustment to Technological Change. *Journal of Human Resources*. 3 (4), 435-449.
- Polkowska, D. (2019) New dimensions of precarious work among migrants: A qualitative meta-analysis of current research. *Asian and Pacific Migration Journal*. 28(4), 440-456.
- Portes, A. (1995) Economic sociology and the sociology of immigration: A conceptual overview. *The economic sociology of immigration*. 1-41.
- Porthé, V., Ahonen, E., Vázquez, M. L., Pope, C., Agudelo, A. A., García, A. M., ... & Benach, J. (2010) Extending a model of precarious employment: a qualitative study of immigrant workers in Spain. *American journal of industrial medicine*. 53(4), 417-424.
- Potter, M., & Hamilton, J. (2014) Picking on vulnerable migrants: precarity and the mushroom industry in Northern Ireland. *Work, employment and society*. 28(3), 390-406.
- Premji, S. (2017) Precarious employment and difficult daily commutes. *Relations industrielles*. 72(1), 77-98.

- Reeves, L. J., & Bristow, A. (2024) Political organisational silence and the ethics of care: EU migrant restaurant workers in Brexit Britain. *Journal of Business Ethics*. 1-20.
- Rodgers G. (1989) Precarious work in Western Europe. In *Precarious Jobs in Labour Market Regulation: The Growth of Atypical Employment in Western Europe*, ed. J Rodgers, G Rodgers, pp. 1–16. Geneva: Int. Inst. Labour Stud.
- Schreier, M. (2012) *Qualitative content analysis in practice*. London: SAGE Publications Ltd.
- Standing, G. (2011) *The precariat: The new dangerous class*. Bloomsbury: Bloomsbury Academic.
- Şimşek Ademi, A., Oktay, E. ve Alkan, Ö. (2024) *Afgan Göçmenlerin Türkiye’den Memnuniyetlerinin Belirleyicileri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Temel, R., & Topateş, H. (2023) İnşaat Sektöründe Suriyeli ve Afgan Emeğinin Güvencesiz ve Kualsız Hâli: Manisa İli Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 30(3), 575-596.
- Toksöz, G. (2021). *Emanet emek: göç yollarında kadınlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Topkaya, Ö. ve Benli, A. (2019). Türkiye’de İkamet Eden Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Sosyal İçerme Politikaları. *Yönetim ve Çalışma Dergisi*. 3(2), 186-198.
- Tümtaş, M. S. (2022) Nöbetleşe Dışlanma Zincirinde Son Halka: Düzensiz Afgan Göçmenler. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*. 12, 217–218.
- Underhill, E., & Rimmer, M. (2016) Layered vulnerability: Temporary migrants in Australian horticulture. *Journal of Industrial Relations*. 58(5), 608-626.
- Ünlütürk Ç ve Topaloğlu F (2023). Türkiye’ye Yönelen Afgan Göçünü Toplumsal Cinsiyet Gözlüğüyle Okumak. *Mülkiye Dergisi*, 47 (1), 170-197.
- Vives, A., Amable, M., Ferrer, M., Moncada, S., Llorens, C., Muntaner, C., ... & Benach, J. (2010) The Employment Precariousness Scale (EPRES): psychometric properties of a new tool for epidemiological studies among waged and salaried workers. *Occupational and environmental medicine*. 67(8), 548-555.
- Waite, LJ, Cook, J and Aigner, P (2009) *Intergenerational relations and the settlement experiences of African migrants in northern England*. Research Report. University of Leeds
- Yeşil, V. (2020) *Küresel Yer Değiştirmenin Sosyal Boyutu Afgan Sığınmacılar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yıldız, A., & Uzgören, E. (2016) Limits to temporary protection: non-camp Syrian refugees in İzmir, Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*. 16(2), 195-211.
- Zhang, H., Nardon, L., & Sears, G. J. (2021) Migrant workers in precarious employment. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*. 41(2), 254-272.
- Zorlu Günok, M. (2025). Suriyeli Göçmen İşçilerin Olanaklar ve Potansiyeller Çerçevesinde Türkiye İşgücü Piyasalarına Etkisi. *Yönetim ve Çalışma Dergisi*. 9 (1), 104-121.
- [<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>]
- [<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>]